

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ZAPADNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOSTI
KATEDRA ZA ČEŠKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

NATAŠA STOJANOVIĆ

UPORABA PASIVA U ČEŠKOM JEZIKU

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Petar Vuković, izv. prof.

Zagreb, lipnja 2016.

Sadržaj

1. UVOD	4
2. OPĆE KARAKTERISTIKE I FUNKCIJE PASIVA.....	5
3. OPISNI PASIV	8
3.1 Pasivni infinitiv	9
3.2 Pasivni transgresiv.....	11
3.3 Pasivni imperativ	11
3.4 Pasivni frekventativ	12
3.5 Negacija.....	13
3.6 Izricanje agensa	14
3.7 Uporaba opisnog pasiva	16
4. POVRATNI PASIV	22
5. OSTALE VRSTE DEAGENTIZACIJSKIH KONSTRUKCIJA.....	28
5.1 Konstrukcije s glagolom <i>dostat</i>	28
5.1.1 <i>Dostat</i> + particip pasivni	28
5.1.2 <i>Dostat</i> + glagolska imenica	30
5.1.3 <i>Dostat se</i> + dativ i imenica	31
5.2 Rezultativ.....	32
5.2.1 Subjektni rezultativi.....	37
5.2.2 Objektni rezultativi.....	38
5.2.3 Posesivni rezultativi.....	41
5.3 Implicitni deagentiv.....	43
6. ZAKLJUČAK	45
7. LITERATURA.....	47

1. UVOD

Kategorija glagolskog stanja je glagolska gramatička kategorija koja je prilično specifična po različitim sintaktičko-semantičkim odnosima koje je unutar te kategorije moguće ostvariti. Ti odnosi postižu se uporabom raznih morfosintaktičkih sredstava, a služe za izricanje različitih komunikacijskih ciljeva. Može se, prema tome, zaključiti kako je kategorija glagolskog stanja nužno uvjetovana morfološkom, sintaktičkom, semantičkom, ali i pragmatičkom razinom jezika te se stoga ne može promatrati kao isključivo sintaktička ili morfološka kategorija.

Nakon ovog kratkog uvoda posvetit ćemo se definiranju glagolskog roda, odnosno, glagolskog stanja, te osnovnih pojmova koji se uz tu kategoriju vežu. Tu će prije svega biti riječi o dijatezi, hijerarhizaciji rečeničnih aktanata te o deagentizaciji. Objašnjenjem navedenih pojmova ujedno dolazimo i do objašnjenja osnovne funkcije uporabe pasivnog glagolskog stanja.

U trećem i četvrtom poglavlju predstaviti ćemo opisni i povratni pasiv kao dva osnovna tipa pasiva. Ova dva tipa pasiva opisati ćemo najprije s morfološke i sintaktičke perspektive uz priložene primjere, a zatim vidjeti i različita značenja koja nose te njihovu uporabu. Iako postoje situacije u kojima su opisni i povratni pasiv zamjenjivi, ipak se radi o dva različita tipa pasiva, kako morfološki tako i semantički. Zbog te činjenice smo na kraju poglavlja o povratnom pasivu naveli kratak sažetak u kojem su navedene gramatičke i značenjske razlike između opisnog i povratnog pasiva.

Peto poglavlje donosi pregled nekih od ostalih vrsta deagentizacijskih konstrukcija. Uz implicitni deagentiv, koji je zapravo aktivna konstrukcija s deagentivnim značenjem, tu su još konstrukcije koje su participne, poput rezultativa i konstrukcija napravljenih od glagola *dostat*. Navedene konstrukcije pripadaju širem shvaćanju pojma deagentizacije, a neki autori ih čak ne smatraju deagentizacijskim konstrukcijama.

Budući da osnovu ovog diplomskog rada čine konstrukcije koje morfološki, sintaktički i semantički predstavljaju dva temeljna tipa pasiva, opisni i povratni pasiv, ostale konstrukcije nisu uključene u primarni fokus ovog rada.

2. OPĆE KARAKTERISTIKE I FUNKCIJE PASIVA

Za češku lingvističku tradiciju posebno je važno spomenuti Bohuslava Havráneka, koji se prvi opsežno bavio glagolskim rodnom u svojem djelu *Genera verbi v jazycích slovanských*, a kasniji lingvisti su uvelike nastavili Havránekovu tradiciju. Tako primjerice Petr Karlík opisuje glagolski rod kao gramatičko sredstvo pomoću kojeg je moguće napraviti preraspodjelu semantičkih i sintaktičkih uloga rečeničnih aktanata te na taj način omogućiti različitu sintaktičko-semantičku reprezentaciju jedne te iste situacije u rečenici (Karlík 1996, 97.). U sklopu toga govorimo o *dijatezi* glagola, dakle, o odnosima između participanata semantičke razine rečenice i sintaktičkih uloga koje im odgovaraju (ČSAD 1986, 171.). Sljedeća dva primjera prikazuju promjenu u dijatezi glagola:

(1) *Poslanci **navrhli** ústavu.* 'Zastupnici su predložili ustav.' (ČSAD 1986)

(1a) *Ústava **byla navržena** (poslanci).* 'Ustav je bio predložen (od strane zastupnika).' (ČSAD 1986)

Promjena dijateze glagola *navrhnout* u primjerima (1) i (1a) očituje se ne samo u morfologiji glagola već i u sintaksi cijele rečenice. Morfološka promjena glagola (očítovana u spoju pomoćnog glagola *biti* i participa trpnog glavnog glagola) u primjeru (1a) uvjetuje promjenu pozicije subjekta i objekta u odnosu na primjer (1) te tako objekt iz prve rečenice (*ústavu*) u drugoj rečenici formalno postaje subjekt (*ústava*), dok je semantički subjekt fakultativno izrečen instrumentalom (*poslanci*). Prva rečenica odgovara aktivnom glagolskom stanju, a druga pasivnom stanju. Aktivne rečenice, rečenice u kojima agens ima poziciju subjekta, predstavljaju primarnu ili osnovnu dijatezu, a pasivne rečenice sekundarnu dijatezu (ČSAD 1986, 171.). Osim participa trpnog i pomoćnog glagola *biti*, što je obilježje opisnog pasiva, drugo morfološko sredstvo pasivne dijateze može biti i treće lice jednine ili množine glagola s morfemom *se*, što je obilježje povratnog pasiva.

Govoreći o glagolskim stanjima, uz pojam dijateze nalazimo i pojam usko povezan s dijatezom, a to je *hijerarhizacija rečenične propozicije* (Daneš, Grepl i Karlík, Štícha, ČSAD) jer razmještanjem rečeničnih aktanata dolazi i do njihovog hijerarhijskog spuštanja ili podizanja. Agens je u prvoj rečenici (1) smješten na poziciji subjekta, što je u mnogim jezicima hijerarhijski

viša pozicija (centralna pozicija) u odnosu na objekt, kojeg se smatra perifernom ili manje važnom pozicijom, ali u drugoj rečenici (1a), udaljavanjem agensa s pozicije subjekta, agens dolazi na takvu poziciju u kojoj je njegovo leksičko izricanje fakultativno, dakle, dolazi do hijerarhijskog spuštanja agensa. Također je moguće i hijerarhijsko podizanja pacijensa kada on postaje formalnim subjektom, a to u rečenicama s prijelaznim glagolima (ČSAD 1986, 171.). Dakle, hijerarhizacija rečeničnih propozicija postiže se morfološkom promjenom glagola, iz koje zatim proizlaze sintaktička i semantička promjena cijele rečenice. Slično objašnjenje hijerarhijskih odnosa agensa i pacijensa možemo naći i u knjizi *Opća morfologija i gramatička semantika: uvod u problematiku*, u kojoj autor Vladimir Aleksandrovič Plungjan govori o spuštanju *komunikacijskog ranga* agensa, odnosno, o "oduzimanju subjektu statusa sudionika s najvišim komunikacijskim rangom". (Vladimir Aleksandrovič Plungjan, *Opća morfologija i gramatička semantika: uvod u problematiku*. Rukopisni prijevod Petra Vukovića.).

Različiti načini udaljavanja agensa s pozicije subjekta poznati su kao sredstva *deagentizacije*, a rečenice u kojima su sredstva deagentizacije upotrijebljena nazivaju se *deagentizacijske rečenične konstrukcije*. Pojam deagentizacije prvi je upotrijebio Miroslav Grepl opisujući ga kao svojesvrсну transformaciju pri kojoj se agens radnje udaljava s pozicije rečeničnog subjekta, dok se pasiv, između ostalih sredstava, smatra osnovnim sredstvom deagentizacije (Grepl i Karlík 1998, 133.). Rečenice (1) i (1a) razlikuju se po perspektivi s koje se promatra jedna te ista stvarna situacija – u prvoj rečenici fokus je stavljen na zastupnike, a u drugoj na ustav. Drugim riječima, upotrebom pasiva u rečenici (1a) postignuto je značenje potiskivanja ili dekonkretizacije agensa. Uz deagentizaciju tu je i *dekauzativizacija*, u kojoj se radi o udaljavanju nepersonalnog agensa radnje (kauzatora) s pozicije rečeničnog subjekta (ČSAD 1987, 258-260.).

Iz priloženog objašnjenja možemo zaključiti kako je osnovna funkcija pasivnog glagolskog stanja spuštanje komunikacijskog ranga agensa (Vladimir Aleksandrovič Plungjan, *Opća morfologija i gramatička semantika: uvod u problematiku*. Rukopisni prijevod Petra Vukovića.). Funkciju sudionika s najvišim komunikacijskim rangom može (ali i ne mora) preuzeti pacijens, no podizanje komunikacijskog ranga pacijensa ili drugih sudionika koji nisu ishodišni subjekt nije u primarnom fokusu pasiva (Vladimir Aleksandrovič Plungjan, *Opća morfologija i gramatička semantika: uvod u problematiku*. Rukopisni prijevod Petra Vukovića.).

Motivi za uporabom pasivnog glagolskog stanja ovise o različitim komunikacijskim ili pragmatičkim ciljevima, dakle, osnovna funkcija pasiva tiče se prije svega semantičke i komunikacijske razine rečenice, a morfologija i sintaksa su samo sredstva kojima se ta funkcija ispunjava. Kada govorimo o govornikovim ili autorovim komunikacijskim ciljevima, tada mislimo na odabranu perspektivu promatranja situacije, načinu na koji je promatra te načinu na koji je želi prezentirati.

Uz pasiv kao glavno sredstvo deagentizacije, postoji još niz drugih sredstava deagentizacije, odnosno, više različitih tipova deagentizacijskih rečeničnih konstrukcija, od kojih na formalnoj razini nisu sve pasivne. Radi se o tipovima koji odgovaraju semantičkim i komunikacijskim funkcijama deagentizacije (generaliziranje, dekonkretiziranje, anonimiziranje agensa i dr.), ali formalno imaju aktivnu konstrukciju (najočitiji primjer bi bio implicitni deagentiv). Takve rečenične konstrukcije uglavnom nose određeno modalno značenje (Karlík 1996, 102.).

Osim implicitnog deagentiva tu spadaju i konstrukcije napravljene pomoću glagola *mít* (imati) ili *dostat* (dobiti) i participa pasivnog (*Dostal jsem doporučeno* 'Dobio sam preporučeno', *Mám napsáno* 'Imam napisano'), konstrukcije s glagolima *nechat* (pustiti, dati) ili *dát* (dati) i infinitivom (*Nechal jsem si opravit auto* 'Dao sam popraviti auto', *Dal jsem si ušít nové šaty* 'Dao sam sašiti novo odijelo') i dr.

Opisnom i povratnom pasivu, kao dvjema osnovnim vrstama deagentizacijskih konstrukcija, posvećena su sljedeća dva poglavlja, u kojima je svaki zasebno detaljnije opisan, a ostale konstrukcije koje smo sada tek spomenuli navedene su na kraju rada.

3. OPISNI PASIV

Opisni pasiv je složeni glagolski oblik koji se tvori od bilo kojeg oblika pomoćnog glagola *být* (biti) i participa na –n ili na –t:

je/byl/bude/jsa/byv/bud' hlídán

je/byl/bude/jsa/byv/bud' přikryt

Primjeri ispravno upotrijebljenog opisnog pasiva u rečenici:

(2) *Třetina repertoáru byla zpívána v angličtině.* 'Třetina repertoara je bila pjevana na engleskom jeziku.' (Štícha 2011)

(3) *Bylo na mne hleděno jako na podivína.* 'Na mene je bilo gledano kao na čudaka.' (Štícha 2011)

(4) *Bylo sáhnuto k mimořádným opatřením.* 'Bilo je posegnuto za posebnim mjerama.' (Štícha 2011)

Primjeri negramatičkih rečenica:

(5) **Celou noc bylo zpíváno.* 'Cijelu noć bilo je pjevano.' (Štícha 2011)

(6) **Bylo se díváno na televizi.* 'Bilo se gledano televiziju.' (Štícha 2011)

(7) **Ničeho se nebylo dotknuto.* 'Ništa se nije bilo dodirnuto.' (Štícha 2011)

Glagoli od kojih se tvori opisni pasiv su prije svega prijelazni glagoli (tada govorimo o ličnom pasivu) te u manjoj mjeri neprijelazni glagoli (bezlični pasiv). Opisni pasiv ne tvori se od povratnih i bezobjektnih glagola. Postoje, međutim, značenjske skupine prijelaznih glagola od kojih se opisni pasiv ipak ne tvori, kao i neki povratni glagoli od kojih se opisni pasiv može napraviti. Te iznimke ćemo navesti u nastavku ovog poglavlja.

Opisni pasiv može se upotrebljavati kako od svršenih tako i od nesvršenih glagola:

(8) *Bylo sáhnuto k mimořádným opatřením.* 'Bilo je posegnuto za posebnim mjerama.' (Štícha 2011)

(9) *Mnohdy jsem dotazován, jak jsem přišel na myšlenku napsat tuto historii. 'Často sam pítan kako sam se dosjetio napisati ovu priču.'* (Štícha 2011)

3.1 Pasivni infinitiv

Infinitiv upotrijebljen u pasivnoj konstrukciji se često upotrebljava, a u rečenici može imati ili poziciju subjekta (10) ili poziciju složenog predikata (11). Pasivni infinitiv s funkcijom rečeničnog subjekta smješten na početak rečenice (tema rečenice) ne pojavljuje se često i upotrebljava se u određenim funkcionalnim stilovima. Smješten na kraj rečenice, u funkciji subjekta, kao postpozicija iza imenskog predikata, još je rjeđi slučaj (12):

(10) ***Být milován** je krásné.* 'Biti voljen je divno.' (Štícha 2011)

(11) *Chci **být milována**.* 'Želim biti voljena.' (Štícha 2011)

(12) *Důležité je **být viděn**.* 'Važno je biti viđen.' (Štícha 2011)

Dakle, znatno su češći slučajevi korištenja pasivnog infinitiva kada takav infinitiv stoji u funkciji složenog predikata. Najčešće se pojavljuje kao dio ovisan o modalnim glagolima *chtít* (htjeti), *moci* (moći), *muset* (morati), *mít* (imati), *smít* (smjeti), a osim navedenih modalnih glagola mogu se, iako rijeđe, pojaviti i glagoli *cítit* (osjećati), *toužit* (čeznuti), *přát si* (željeti), *začínat/začít* (započínjati/započeti), *přestat* (prestat), *odmítat* (odbiti), *potřebovat* (trebati):

(13) *Chci **být chráněn** před hajlujícími plešatci i před jakkoli zbarvenými kapsáři, násilníky a ožralci.* 'Želim biti branjen od ćelavaca koji skandiraju ćelavcima i od bilo kako obojanih džeparošima, nasilnicima i pijancima.' (Štícha 2011)

(14) *Vím, že za to mohu **být kriminalizován**, ale jediná další možnost je propustit všech pět set padesát zaměstnanců a vyhlásit likvidaci.* 'Znam da zbog toga mogu biti optužen, ali jedina druga mogućnost jest otpustiti svih sto pedeset zaposlenika i proglasiti likvidaciju.' (Štícha 2011)

Kao dio složenog predikata može biti ovisan i o glagolu u kondicionalu:

(15) *Tato kniha **by byla mohla být napsána** různými způsoby a různě pojmenována.* 'Ova knjiga bi bila mogla biti napisana na razne načine i različito nazvana.' (Štícha 2011)

Pasivni infinitiv može biti ovisan i o aktivnom infinitivu koji je pak ovisan o finitnom obliku jednog od navedenih modalnih ili nemodalnih glagola. U ovakvim situacijama radi se o dvostrukoj zavisnosti; primjerice u konstrukciji *bát se být viděna* u sljedećem primjeru (16) pasivni infinitiv *být viděna* ovisi o aktivnom infinitivu *bát se*, a aktivni infinitiv ovisi o finitnom obliku modalnog glagola *muset* (*nemusí se bát*). Cjelokupni predikat stoga ima oblik *nemusí se bát být viděna* (ili u primjeru (17) *nebude chtít být označen*):

(16) *Na jevišti by měl stát paraván, uvědomila si Gabrielle, aby když si svlékne poslední vrstvu a oblékne si noční košili, noční košili z bílého naškrobeného plátna s vysokým límcem, v níž se žádná žena **nemusí bát být viděna**, mohla to udělat za paravánem.* 'Na pozornici bi trebao stajati paravan, shvatila je Gabrielle, kako bi, kada skinе posljednji komad i obuče noćnu košulju, noćnu košulju od bijelog tvrdog platna s visokim ovratnikom u kojoj se niti jedna žena ne mora bojati biti viđena, mogla to napraviti iza paravana.' (Štícha 2011)

(17) *Předpokládá se, že nikdo **nebude chtít být označen** jako zastávce KSČ, a tak nikdo nebude chtít pokládat všetečné otázky.* 'Pretpostavlja se da nitko neće htjeti biti označen kao pristaša KSČ-a pa stoga nitko neće htjeti postavljati nametljiva pitanja.' (Štícha 2011)

Kao što je već spomenuto na početku, pasivni infinitiv može se upotrijebiti i u funkciji rečeničnog subjekta, iako su ovakve konstrukcije u češkom jeziku rijetke. Glagoli na koje se odnosi pasivni predikatni infinitiv su najčešće glagoli *být* (biti) i *znamenat* (značiti):

(18) *Zahlédnout duši člověka je **být oslepen** sluncem.* 'Zagledati u dušu čovjeka znači biti oslijepljen suncem.' (Štícha 2011)

(19) *Být ve Francii chudý znamená **být vyloučen** ze společnosti.* 'Biti u Francuskoj siromašan znači biti isključen iz društva.' (Štícha 2011)

3.2 Pasivni transgresiv

Transgresiv se tvori od svršenih i nesvršenih glagola u prezentu i od nesvršenih glagola u perfektu. S obzirom na značenja, može se govoriti o tri tipa transgresiva, sadašnjem, budućem i prošlom. Transgresiv sadašnji nesvršenih glagola izražava istovremenu radnju u prošlosti, sadašnjosti ili budućnosti, transgresiv sadašnji svršenih glagola prethodnu radnju u budućnosti (prije neke druge buduće radnje), a transgresiv prošli prijevremenu radnju u prošlosti (prije neke druge prošle radnje). Aktivni transgresiv se u svakidašnjem govornom češkom jeziku ne upotrebljava, nalazimo ga prije svega u pisanom književnom jeziku te u stručnom stilu, i to češće transgresiv sadašnji nego transgresiv prošli (Ribarova 1977, 106.). Ne čudi stoga da je upotreba pasivnog oblika glagolskih priloga još rjeđa (20):

(20) *Každý pokoušen bývá, jsa zachvacován a oklamován vlastními žádostmi.* 'Svatko biva iskušavan bivajući obuziman i varan vlastitim željama.' (Štícha 2011)

Konstrukcija predikata s oblikom glagolskog priloga *jsa* i participom svršenog glagola (primjerice *jsa oklamán* u sljedećem primjeru) može podjednako imati i značenje stanja, budući da glagolski prilog sadašnji (*jsa*) može biti upotrijebljen i umjesto oblika transgresiva prošlog (*byv*). Zbog toga *jsa oklamán* nekad može imati značenje stanja, a nekad značenje radnje:

(21) *Zastřela tmou jeho mozek dřív, než si stačil uvědomit, jak tragický byl vlastně jeho život a kolika omylů, jsa oklamán, se v něm zbytečně dopustil.* 'Zastrla je njegov mozak tamom prije nego što je stigao shvatiti koliko je tragičan njegov život zapravo bio, i koliko je pogreška, bivajući prevaren, uzaludno u njemu počinio.' (Štícha 2011)

3.3 Pasivni imperativ

Kao i pasivni glagolski prilog, i pasivni imperativ se upotrebljava vrlo rijetko, i to samo u književnom jeziku. Par primjera upotrebe pasivnog imperativa može se naći u vjerskim tekstovima, obredima te danas već arhaičnim pozdravima nastalim na temelju vjerskih tekstova:

(22) *Bud' pochválen pan Ježíš Kristus.* 'Hvaljen Isus.' (Štícha 2011)

(23) ***Bud' posvěceno jméno tvé.*** 'Sveti se ime tvoje.' (Štícha 2011)

(24) *Solženicyn, který strávil dlouhá leta v Gulagu, nakonec v knize říká – **bud' požehnáno vězení.*** 'Solženjicin, koji je mnogo godina proveo u gulagu, na kraju u knjizi kaže: „neka zatvor bude blagoslovljen.“' (Štícha 2011)

(25) *Uměla by jistě utvořit šťastný domov, jen mít toho, kdo by si toho vážil. Je ale hodně podvodníků, ozve-li se však slušný člověk, **bud' vítán,** nalezne zde kromě dcery i milující rodiče.* 'Znala biste zasigurno stvoriti sretan dom, samo da ima onog koji bi to poštovao. Ali ima dosta prevaranata, no javi li se pristojan čovjek, budi dobrodošao, tu će osim kćeri naći i roditelje pune ljubavi.' (Štícha 2011)

3. 4 Pasivni frekventativ

Frekventativ je glagolski oblik koji označava učestalu radnju. Pasivni oblik frekventativa dobija se spajanjem frekventativnog *bývat* (bivati) s participom trpnim (František Štícha umjesto termina *frekventativ* koristi termin *iterativ*, Štícha 2011, 819.). Pasivni frekventativ se obično tvori od nesvršenih glagola, a upotrebljava se s onim glagolima s kojim se frekventativ ne upotrebljava u aktivu:

(26) *Dosud každý – dnes legendární a ceněný – dirigent **býval** částí orchestru **kritizován** a různě **posuzován,** nikdo nevyhovoval všem.* 'Dosad je svaki – danas legendarni i renomirani – dirigent bivao kritiziran i vrednovan na različite načine od strane orkestra, nitko nije odgovarao svima.' (Štícha 2011)

(27) *Ten projev naprosto nesouvisel s tehdejší vládní krizí, i když s ní **býval dáván** do úzké souvislosti.* 'Ta izjava uopće nije imala veze s tadašnjom krizom vlade, iako je s njom bivala usko povezivana.' (Štícha 2011)

3.5 Negacija

Ukoliko se želi negirati predikat u pasivu, čestica *ne* pripaja se glagolu *biti*:

(28) *Konferenční jazyk nebyl stanoven.* 'Jezik konferencije nije bio određen.' (Štícha 2011)

(29) *Důvod závady zatím nebyl objasněn.* 'Razlog svađe za sada nije objašnjen.' (Štícha 2011)

(30) *Tento systém však zatím nebyl schválen.* 'Ovaj sistem međutim za sada nije odobren.' (Štícha 2011)

Međutim, čestica *ne* može se pripojiti i participu. Takve konstrukcije imaju ponešto drugačije značenje od konstrukcija u kojima je negacija ostvarena putem pripajanja čestice *ne* glagolu *biti*. Konstrukcije u kojima je negacija izražena formom negacije participa naglašavaju „pozitivan“ stav subjekta unutar određene negativne radnje; subjekt je obuhvaćen određenom radnjom koja ima negativnu vrijednost pa se stoga ovakva konstrukcija koristi za izražavanje karakterne osobine subjekta ili rezultativnog stanja (rezultativ):

(31) *Byla jsem neobsazována, přebrazována, alternována.* 'Bila sam nezauzimana, preoblikovana, alternirana.' (Štícha 2011)

(32) *Právo na veřejné vystoupení ve jménu obrany vlastních zájmů a právo být neobtěžován se už střetly několikrát.* 'Pravo javnog istupanja u ime obrane vlastitih interesa te pravo biti neometan već su se nekoliko puta sukobili.' (Štícha 2011)

(33) *Pokud jsou lidé dospělí a není snížena jejich rozhodovací schopnost, mají právo rozhodnout také o tom, že chtějí být neléčeni.* 'Ukoliko su ljudi odrasli i nije smanjena njihova sposobnost odlučivanja, imaju pravo odlučiti također o tome da žele biti neliječeni.' (Štícha 2011) Ukoliko se u rečenici ne radi o karakterizaciji subjekta ili o rezultativu, već isključivo o negiranju radnje, koristi se uobičajena konstrukcija s česticom *ne* pripojenom na glagol *biti*.

3.6 Izricanje agensa

U rečenicama s opisnim pasivom agens može, ali i ne mora biti leksički (eksplicitno) izrečen, iako je najčešće leksički neizrečen:

(34) *Ženy a muži jsou vnímáni jako absolutní protiklady.* 'Žene i muškarci su promatrani kao apsolutne suprotnosti.' (Štícha 2011)

(35) *Čas děje však není v obou případech vnímán čtenářem stejně.* 'Vrijeme radnje međutim nije u oba događaja isto viđeno od strane čitača.' (Štícha 2011)

(36) *Mužem je žena vnímána jako matka, manželka, milenka, hospodyně, ochránkyně rodinného krbu.* 'Žena je od strane muškarca promatrana kao majka, supruga, ljubavnica, kućanica, braniteljica obiteljskog ognjišta.' (Štícha 2011)

Ukoliko nije leksički izrečen, agens se podrazumijeva u dekonkretiziranom, poopćenom smislu (ljudi, čovjek...), ali uporaba imenice *ljudi* ili *čovjek* izostavlja se upravo zbog toga što je to najčešće i implicirano kroz samu rečenicu ili zbog stilskih razloga:

(34a) *Ženy a muži jsou lidmi vnímáni jako absolutní protiklady.* 'Žene i muškarci su ljudima promatrani kao apsolutne suprotnosti.' (Štícha 2011)

Obaveznost leksičkog izražavanja subjekta ovisi o komunikacijskim i stilskim ciljevima; rečenica u kojoj subjekt nije leksički izražen (37a) može dobiti drugačije značenje:

(37) *Proměnil se v tonoucího, který může být zachráněn jen mořem, v němž tone.* 'Prometnuo se u utopljenika, koji može bit spašen samo morem u kojem se utapa.' (Štícha 2011)

(37a) *Proměnil se v tonoucího, který může být zachráněn.* 'Promijenio se u utopljenika koji može biti spašen.' (Štícha 2011)

Ukoliko je agens izrečen leksički, u pravilu ima formu instrumentala kao u rečenicama (34a) i (35) te (36). Korištenje instrumentala za izricanje agensa radnje ne vezuje se isključivo za osobu ili skupinu osoba, već i za:

a) instituciju:

(38) *Archívem bude zámek využit zatím asi z jedné čtvrtiny.* 'Arhiv će za sada iskoristiti oko jednu četvrtinu dvorca.' (Štícha 2011)

b) prijevozno sredstvo:

(39) *Letadlem či autobusem je klient dopraven do Splitu a z přístavu Split trajektem do přístavu Hvar.* 'Klijent je avionom ili autobusom prevezen u Split, a od luke Split trajektom u luku Hvar.' (Štícha 2011)

c) osobinu, mišljenje ili radnju izraženu apstraktnom imenicom:

(40) *Mercedes (...) byl výbuchem zcela zdemolován (...)* 'Mercedes (...) je bio sasvim uništen eksplozijom (...)' (Štícha 2011)

d) metonimijsko korištenje naziva naseljenog mjesta:

(41) *Celou Evropou byly Keltové považováni za národ válečnický, divoký a povrchní.* 'Kelti su od strane cijele Europe bili smatrani ratničkim, divljim i površnim narodom.' (Štícha 2011)

Treba napomenuti da nema svaki instrumental u pasivnoj rečenici značenje vršitelja radnje – instrumentalom se izražava i funkcija sredstva, nečega s pomoću čega vršitelj radnje izvršava određenu radnju:

(42) *Tímto nápojem byli námořníci trestáni za nejrůznější přestupky.* 'Tim pićem su pomorci bili kažnjivani za najrazličitije prestupe.' (Štícha 2011)

U navedenoj rečenici nije izraženo da je piće izvršavalo radnju kažnjavanja pomoraca, već da je radnju izvršavao čovjek pomoću pića, dakle, imenica *nápoj* (piće) ima semantičku ulogu sredstva. U većini slučajeva sami kontekst nam određuje razlikovanje instrumentala u funkciji sredstva i s druge strane u funkciji vršitelja radnje; nakon rečenice pod brojem (42) slijedi rečenica:

(42a) *Není už ovšem potvrzené, zda admirál vymyslel i recept na tzv. šestinkový grog. Přípravoval se z jedné šestiny rumu a pěti šestin mořské vody.* 'Dakako, nije još potvrđeno je li

admiral izmislio i recept na šestinski grog. Pripremao se od jedne šestine ruma i pet šestina morske vode.' (Štícha 2011)

Dakle, neživa imenica u instrumentalu upućuje na to da se radi o funkciji sredstva, dok živa imenica u instrumentalu upućuje na to da se radi o funkciji vršitelja radnje:

(43) *Sklenice **byla naplněna** vodou.* 'Čaša je bila napunjena vodom.' (Štícha 2011)

(44) *Rána **byla ošetřena** lékařem.* 'Rana je bila pregledana od strane liječnika.' (Štícha 2011)

U jednoj pasivnoj rečenici se ne mogu istovremeno upotrijebiti i instrumental s funkcijom sredstva i instrumental s funkcijom vršitelja radnje, ali moguće je sredstvo izraziti instrumentalom, a vršitelja radnje genitivom s prijedlogom *od*:

(45) **Pracovník **byl vyznamenán** ředitelem diplomem.* '*Radnik je bio nagrađen diplomom direktorom.' (Štícha 1979)

(45a) *Pracovník **byl vyznamenán** diplomem od ředitele.* 'Radnik je bio nagrađen diplomom od strane direktora.' (Štícha 1979)

Ovakve konstrukcije izražavanja vršitelja radnje u pasivnoj rečenici su u češkom jeziku prevladavale u periodu od 15. do 19. stoljeća, no danas se koriste rijetko i isključivo za stilske potrebe (Štícha 2011, 822.):

(46) *Rád by byl **od ní** obdivován.* / *Rád by **jí** byl obdivován.* 'Rado bih bio obožavan od nje. / Rado bih bio obožavan njom.' (Štícha 2011)

3.7 Uporaba opisnog pasiva

Pasiv se može upotrijebiti kao obavezno ili kao fakultativno sredstvo izricanja sadržaja rečenice. Obavezno se upotrebljava kada se izriče radnja i objekt radnje bez refereriranja na stvarnog vršitelja radnje, a to ili zbog toga što je vršitelj radnje nepoznat (47, 48) ili što vršitelj radnje nije od komunikacijskog značaja (49, 50):

(47) *Zvuky a tóny padaly do jehličí borovic a listovi bříz a dubů k zemi, aby odtud **byly hnány** jako vznosná tříšť k modrému nebi.* 'Zvukovi i tonovi padali su u borovinu a listovi breze i hrasta na zemlju kako bi otuda bili gonjeni poput poletnih krhotina k plavom nebu.'

(48) *Ale když přišel domů, matka odpověděla mlčením na jeho pozdrav a všechna něha, již si připravoval cestou, **byla rozbíta**.* 'Ali kad je došao doma, majka je na njegov pozdrav odgovorila šutnjom i sva nježnost koju je pripremao putem bila je razbijena.'

(49) *Pacient **je právě operován**.* 'Pacijent je upravo operiran.'

(51) *Píseň **byla zpívána** ve finském jazyce.* 'Pjesma je bila pjevana na finskom jeziku.'

Fakultativno se pasiv upotrebljava kada se vršitelj radnje može shvatiti iz konteksta rečenice (52). Tu se također fakultativno može vršitelj radnje izraziti leksički, a to ovisi o tome mijenja li se (ne)izražavanjem subjekta značenje rečenice (52a), kao što je bilo spomenuto u poglavlju o izircanju agensa:

(52) *Náš kolektiv ten problém již vyřešil. – Naším kolektivem **byl** ten problém již **vyřešen**.* 'Naš kolektiv je taj problem već riješio.' – 'Taj problem je već riješen od strane našeg kolektiva.'

(52a) *Naším kolektivem **byl** ten problém již **vyřešen**. – Ten problém **byl** již **vyřešen**.* 'Taj problem je već riješen od strane našeg kolektiva.' – 'Taj problem je već riješen.'

Kada je riječ o tvorbi opisnog pasiva od povratnih glagola, iznimke u tvorbi i upotrebi pasiva se javljaju kod glagola *obávat se* (bojati se, pribojavati se) i *dotázat se, dotazovat se* (pitati). Pasiv od glagola *ptát se*, kao sinonima glagola *dotazovat se*, također se ne tvori i ne upotrebljava (53), ali ukoliko se već želi upotrijebiti glagol *ptát se*, može se upotrijebiti implicitni deagentiv (53a):

(53) **Mnohdy **jsem ptán**, jak...* 'Često sam pitan kako...' (Štícha 2011)

(53a) *Mnohdy **se mne ptají**, jak...* 'Često me pitaju kako...' (Štícha 2011)

Rijetka je (ali ne i negramatična) upotreba opisnog pasiva od nekih neprijelaznih glagola, kao što su glagoli *přemýšlet (o něčem)* (razmišljati o nečemu), *toužit (po něčem)* (čežnuti za

nečem) ili *snít (o něčem)* (sanjati o nečem). Pasiv se također ne tvori ni od nekih prijelaznih glagola, prije svega se tu misli na glagol *mít* (imati) koji zapravo i nema svoj oblik participa (?*měn, *mán, *mát, *mět) i na svršeni oblik glagola *dostat* (dobiti), kod kojeg u pasivu dolazi do problema semantičke naravi:

(54) *K narozeninám dostala kolo.* 'Za rođendan je dobila bicikl.' (Štícha 2011)

(54a) **K narozeninám bylo dostáno kolo.* 'Za rođendan je bio dobiven bicikl.' (Štícha 2011)

Rijetki primjeri uporabe pasivnog oblika glagola *obdržet* (sinonimnog s glagolom *dostat*) u situacijama u kojima bi glagol *obdržet* trebao zamijeniti glagol *dostat* upućuju na negramatičnost oblika *dostán*. (Štícha 2011, 828.).

(55) *Rozsvícené červené tlačítko signalizuje, že vzkaz byl obdržen v dálniční nouzové centrále.* 'Upaljeni crveni gumb signalizira da je obavijest bila primljena u centrali za hitne slučajeve na autocesti.' (Štícha 2011)

S druge strane, pasivna konstrukcija nesvršenog oblika glagola *dostat* (*dostávat*) u spoju *dostat někoho/něco někam* (dovesti nekoga/nešto nekamo) dobiva aktivno značenje (upućuje na „aktivnost“, dinamičnost subjekta):

(56) *Tímto postupem je dostáván glukán do polorozpuštné formy a tlakovou izolací je snižována jeho molekulární hmotnost.* 'Ovim postupkom je glukán dovođen do polutopljivog oblika i izolacijom tlaka je njegova molekularna masa snižavana.' (Štícha 2011)

(57) *Je to spíše útok na psychiku a občas má člověk pocit, že se zamotává do přediava života, že je dostáván do kolen.* 'To je više napad na psihi i čovjek ponekad ima osjećaj da se zamotava u niti života, da je dovođen na koljena.' (Štícha 2011)

Osim dva navedena glagola (*mít* i *dostat*), opisni pasiv se također ne tvori od cijelog niza prijelaznih glagola, a koji izražavaju određeni statički odnos, unutarnje procese unutar pojedinca, unutarnje procese koje se događaju neosobnom agensu te interne radnje, primjerice:

obsahovat (sadržavati) *Mléko obsahuje vodu.* **Voda je obsahována mlékem.* 'Mlijeko sadrži vodu.' **Voda je sadržana od mlijeka.* (Štícha 2011)

potřebovat (trebati) *Eva potřebuje lásku.* **Láska je Evou potřebována.* 'Eva treba ljubav.' *'Ljubav je trebana od Eve.' (Štícha 2011)

znát (znati, poznavati) *Eva Petra zná.* **Petr je Evou znám.* 'Eva poznaje Petra.' *'Petar je poznavan od Eve.' (Štícha 2011)

tlačit (*žuljati*), *škrtit* (*stezati*), *svědit* (*svrbjeti*), *dusit* (*gušiti*), *pálit* (*paliti*), *svrbět* (*svrbjeti*), *bolet* (*boljeti*) i sl. (*Tlačí mě boty* 'Žuljaju me cipele'; *Škrtil mě límec* 'Steže me ovratnik'; *Svědí mě kůže* 'Svrbi me koža', *Dusí mě kouř* 'Guši me dim', *Pálí mě oči* 'Peku me oči', *Svrbí mě dlaň* 'Svrbi me dlan', *Bolí mě hlava* 'Boli me glava.' **Jsem tlačěn botami*; **Jsem škrcen límcem*; **Jsem svěden kůží*, **Jsem dušen kouřem*, **Jsem pálen očima*, **Jsem svrběn dlaní*, **Jsem bolen hlavou.*) te glagol *pouštět* u značenju *pouštět barvu* (puštati boju) (*Koberec pouští barvu.* **Barva je pouštěna kobercem* 'Tepih pušta boju.' *'Boja je puštana od tepiha.')

Ostale vrste statičkog odnosa mogu se izraziti i pomoću pasiva nesvršenih glagola, primjerice:

(58) *Text je doprovázen obrázky.* 'Tekst je popraćen slikama.' (Štícha 2011)

(59) *Klenba je podpírána sloupy.* 'Svod je podupiran stupovima.' (Štícha 2011)

Značenje statičkog odnosa ima i glagol *vlastnit* (posjedovati, imati).

(60) *ŠkoFin je stoprocentně vlastněn firmou Volkswagen Financial Service.* 'Škofin je u stopostotnom vlasništvu firme Volkswagen Financial Service.' (Štícha 2011)

(61) *Tato firma je z jedné třetiny vlastněna státním podnikem Česká správa letišť.* 'Jedna trećina ove firme je u vlasništvu državne firme Česká správa letišť.' (Štícha 2011)

Pod pojmom statičkih odnosa mogu se svrstati i radnje koje se odnose na neke duševne i psihičke procese, koji se pak u rečenici izražavaju pomoću pasiva i leksički izrečenog agensa kao inicijatora određenog psihičkog procesa:

(62) *Asi patrně proto, že nejsi svazována přílišnými ohledy na vnější tvar (...)* 'Vjerojatno zbog toga što nisi vezivana pretjeranim pogledima na vanjski izgled (...)' (Štícha 2011)

(63) *Člověk, omezen hodinovým rozsahem návštěvy, je stále sužován obavou, aby drahocenné minuty nevyčerpal tématy méně důležitými (...)* 'Čovjek, ograničen vremenskim rasponom posjeta, je stalno mučen strahom da dragocjene minute ne potroši na manje važne teme (...)' (Štícha 2011)

Kod nekih glagola koji označavaju statičke odnose koristi se samo opisni pasiv koji ima značenje stanja, dakle samo svršeni oblik glagola, dok se nesvršeni oblici istih tih glagola ne pojavljuju u pasivu, primjerice vidni parovi *obalit/obalovat* (omotati/omotavati) i *pokryt/pokryvat* (pokriti/pokrivati):

(64) *Povrch pokrývá ledová vrstva.* 'Površinu pokriva ledeni sloj.' (Štícha 2011)

(64a) *Povrch je pokryt ledovou vrstvou.* 'Površina je pokrivena ledenim slojem.' (Štícha 2011)

(64b) **Povrch je pokrýván ledovou vrstvou.* 'Površina je pokrivena ledenim slojem.' (Štícha 2011)

(65) *Močovou trubicí obaluje prostata.* 'Mokraćnu cijev obavija prostata.' (Štícha 2011)

(65a) *Močová trubice je obalena prostatou.* 'Mokraćna cijev je obavijena prostatom.' (Štícha 2011)

(65b) **Močová trubice je obalována prostatou.* 'Mokraćna cijev je obavijana prostatom.' (Štícha 2011)

Opisni pasiv se također ne koristi s prijelaznim glagolima koji imaju značenje pokreta dijelova tijela; u tim slučajevima se agens ne može odmaknuti od pozicije subjekta jer je subjekt najčešće sadržan u samom pacijensu:

(66) *Sklopil oči.* 'Sklopio je oči.' (ČSAD 1986)

(67) *Zvedl hlavu.* 'Podigao je glavu.' (ČSAD 1986)

(68) *Přehodil nohu přes nohu.* 'Prebacio je nogu preko noge.' (ČSAD 1986)

Opisni pasiv se rijetko tvori od glagola *potkat (někoho)* (sresti nekoga) te *štípnout* (uštipnuti) i *píchnout* (piknuti) u rečenicama sa subjektima kao što su *vosa* (osa) ili *včela* (pčela):

(69) *Podle německého zákona o myslivosti smí být v revírech střelena, **je-li** vzdálena více než 300 metrů od obydlených budov nebo **potkana** v lese.* 'Prema njemačkom zakonu o lovu, u oblastima smije biti gađana ukoliko je udaljena više od 300 metara od nastanjenih zgrada ili susretnuta u šumi.' (Štícha 2011)

(70) ***Píchl**a ji včela.* 'Ubola ju je pčela.' (Štícha 2011)

(71a) °***Byla píchnuta** včelou.* 'Bila je ubodena od pčele.' (Štícha 2011)

(72) ***Štípl**a ho vosa.* 'Uštípnula ga je osa.' (Štícha 2011)

(72a) °***Byl štípnut** vosou.* 'Bio je uštípnut od ose.' (Štícha 2011)

Opisni pasiv se također ne tvori od prijelaznih glagola s morfemom *si*:

(73) *Dal si sklenici vína.* 'Popio je čašu vina.' (ČSAD 1986)

(74) *Oblibil si toto mesto.* 'Zavolio je ovaj grad.' (ČSAD 1986)

4. POVRATNI PASIV

Svojstvo povratnosti glagola je područje koje na višoj razini obuhvaća širok spektar semantičkih i sintaktičkih karakteristika, bez obzira na kategoriju stanja glagola. Zbog homonimije povratnog oblika glagola te zbog samog značenja povratnog pasiva, za povratni pasiv veže se nekoliko problema. Što se tiče značenja, o pasivnom značenju povratnog oblika glagola govori se samo ukoliko se radi o prijelaznim glagolima, kada pacijens može u pasivnoj rečenici prijeći u formalni subjekt (*Dům se staví* 'Kuća se gradi'), dok u ostalim slučajevima govorimo o neosobnom povratnom pasivu aktivnog značenja (*Mluvílo se o tom* 'Govorilo se o tome') (ČSAD 1986, 176.).

Mnogo je važnije, kod povratnog pasiva, razjasniti formalne probleme vezane za povratni pasiv. O morfemu *se* možemo govoriti u okviru njegovih različitih funkcija; morfem *se* ima funkciju akuzativa povratne zamjenice (*Honza se už viděl králem* 'Honza se već vidio kraljem'), zatim rječotvornu funkciju slobodnog morfema u vidu derivacije povratnih glagola od prijelaznih (*hrozit - hrozit se* 'groziti - groziti se') te gramatičku funkciju slobodnog morfema (*Dům se staví* 'Kuća se gradi', *Šlo se tam dlouho* 'Tamo se išlo dugo'). Iako se na prvi pogled ovakva podjela čini jednostavnom, problemi proizlaze iz homonimije između oblika te iz slabih granica među navedenim trima funkcijama pa je ponekad neke primjere teško svrstati u određenu kategoriju. Međutim, ako o povratnosti govorimo unutar kategorije glagolskog stanja, čije se semantičke promjene ostvaruju morfološkim sredstvima, tada ćemo u obzir uzeti samo gramatičku funkciju slobodnog morfema *se*. Tu je, dakle, kriterij razlikovanja funkcija morfema *se* jasan - o gramatičkoj funkciji radi se samo kada glagol sa slobodnim morfemom *se* upućuje na to da je agens udaljen, odnosno, kad implicira agensa (ČSAD 1986, 175.). Češka lingvistika glagole s morfemom *se* u gramatičkoj funkciji naziva *povratnim oblicima glagola*, a na drugoj strani glagole s morfemom *se* u rječotvornoj i akuzativnoj funkciji naziva jednostavno *povratnim glagolima* (Mrázek 1988, 67., ČSAD 1986, 172., Štícha 1984, 99., Grepl i Karlík 1998, 135.). Ovu razliku, formalno i značenjski, možemo objasniti sljedećim primjerima:

(75) *Kníha se už tiskne.* 'Knjiga se već tiska.' (Mrázek 1976)

(76) *Hrnek se rozbil.* 'Lončić se razbio.' (Mrázek 1976)

(77) *Král se uviděl v zrcadle.* 'Kralj se vidio u zrcalu.' (ČSAD 1986)

Rečenica (75) smatra se pasivnom jer implicira postojanje agensa (u ovom slučaju poopćenog ili anonimnog), dakle, radi se o povratnoj pasivnoj konstrukciji. Rečenica (76) ne implicira određenog agensa, već implicira da se radnja dogodila spontano, samovoljno. U rečenici (77) agens je na poziciji subjekta te samim time ne možemo kao mogućnost uzeti pasivno stanje te rečenice, ne radi se o povratnoj pasivnoj konstrukciji, već o povratnom glagolu s morfemom *se* u akuzativu (u značenju "vidjeti sam sebe"). O pasivnom značenju, dakle, govorimo ukoliko se radi o povratnim oblicima glagola, i to u konstrukcijama koje se značenjski odnose na određenu radnju koja implicira agensa.

Ipak, problem (uvjetno rečeno) homonimije ne može se riješiti jednakom lakoćom kao određivanje funkcije morfema *se*, pogotovo bez uvida u kontekst određene rečenice:

(78) *Musíme počkat, až se naplní všechny sklenice.* 'Moramo pričekati dok se ne napune sve čaše.' (ČSAD 1986)

(79) *Děti se koupou v moři.* 'Djeca se kupaju u moru.' (ČSAD 1986)

(80) *Nemluvnata se koupou jednou denně.* 'Bebe se kupaju jednom dnevno.' (ČSAD 1986)

U rečenici (78) moguće su dvije interpretacije značenja s obzirom na agens - pričekati dok čaše napuni konobar ili pričekati dok čaše ne budu pune. U rečenici (79) agens odgovara rečeničnom subjektu (djeca se sama kupaju), no u rečenici (80) agens je poopćen, generaliziran (bebe netko obično kupa jednom dnevno), a na poziciji subjekta je pacijens.

Osim homonimije, problematičnim se na prvi pogled također mogu činiti rečenice koje izražavaju modalno značenje. Ukoliko rečenica izražava modalnost, tada se ne radi o pasivnom značenju, već o aktivnom. U vezi s ovom značenjskom razlikom Roman Mrázek govori o povratnim deagentizacijskim konstrukcijama, koje dijeli na konstrukcije koje se odnose samo na radnju (*konstrukce prostě dějové - nerelační, nedispoziční*) te na one koje izriču nečiji odnos prema radnji (*konstrukce vztahově dějové - relační, dispoziční*) (Mrázek 1976, 68., Mrázek 1988, 87.). Sljedeća dva primjera prikazuju navedenu značenjsku razliku:

(81) *V Brně se bude předsedat.* 'U Brnu će se presjedati.' (Mrázek 1988)

(81a) *V Brně se nám bude hezky předsedat.* 'U Brnu ćemo dobro presijedati.' (Mrázek 1988)

Iako je u obje rečenice korišten isti povratni glagol u istom obliku, rečenica (81a) se ne može smatrati pasivom jer je izražen modalni stav prema radnji, a nikako sama radnja. U izražavanju modalnosti često će se naći dativ kojim se označuje osobu obuhvaćenu određenim stanjem (*Chce se mi spát* 'Spava mi se', *Žije se nám už lépe* 'Živimo već bolje'). Dativ se može i ispustiti ukoliko je u rečenici neka druga oznaka ili se želi postići dekonkretizacija (*V hluboké vodě se hezky plave* 'U dubokoj vodi se dobro pliva', *U vás se dobře spí* 'Kod vas se dobro spava', *Podle této učebnice se matematika studuje špatně* 'Po ovom udžbeniku se matematika uči loše.'). Tada na formalnoj razini dolazi do sličnosti s rečenicama u kojima povratni oblik implicira generaliziranog ili anonimnog agensa te na semantičkoj razini može doći do homonimije; dvije različite interpretacije rečenice primjerice *U vás se dobře spí* 'Kod vas se dobro spava', proizlaze iz različitih načina na kojim su nastale - prvo značenje upućuje na deagentizaciju (članovi vašeg domaćinstva dobro spavaju), a drugo izriče modalnost (svatko tko kod vas spava se osjeća dobro). Specifično za govornu varijantu češkog jezika je i dvostruka uporaba čestice *to*, koja lakše može ukazati da se radi o modalnom značenju (*To se nám to u vás dobře spí!* 'Što kod vas dobro spavamo!') (ČSAD 1986, 177.).

Za razliku od opisnog pasiva, u kojem postoji izbor, u povratnom pasivu agens ne može biti eksplicitno izrečen. Iz toga proizlazi i činjenica da u povratnom pasivu također ne možemo koristiti instrumental u funkciji vršitelja radnje:

(82) *Okno se otevřelo větrem.* 'Prozor se otvorio zbog vjetra.' (Štícha 2011)

U navedenom primjeru instrumental, ako ga se uopće može upotrijebiti, ima istu funkciju kao i u rečenici s nepovratnim glagolom (primjerice *Sklo prasklo mrazem* 'Staklo je puklo zbog mraza'). U ovakvim primjerima instrumental nema funkciju vršitelja radnje, već uzroka, stoga je u rečenicama s povratnim pasivom moguće zamijeniti instrumental nekom od uzročnih rečenica, primjerice:

(82a) *Okno se otevřelo, protože foukal silný vítr.* 'Prozor se otvorio jer je puhao jaki vjetar.' (Štícha 1979)

(82b) *Zafoukal vítr, a okno se otevřelo.* 'Zapuhao je vjetar te se prozor otvorio.' (Štícha 1979)

Želimo li ipak upotrijebiti instrumental u funkciji vršitelja radnje u povratnom pasivu, tada bi trebalo radije koristiti opisni pasiv:

(83) *Lod'ka **byla prevržena** vlnou.* 'Čamac je bio prevrnut valom.' (Štícha 1979)

(83a) **Lod'ka **se převrhla** vlnou.* 'Čamac se prevrnuo valom.' (Štícha 1979)

(84) *Strom **byl rozpolcen** bleskem.* 'Stablo je bilo prepolovljeno munjom.' (Štícha 1979)

(84a) **Strom **se rozpoltil** bleskem.* 'Stablo se prepolovilo munjom.' (Štícha 1979)

Povratni pasiv je neformalniji oblik izražavanja od opisnog pasiva (*navštěvuji se – jsou navštěvováni*, posjećuju se – posjećivani su), no naglašava radnju agensa, stoga, ukoliko je potrebno posebno naglasiti radnju koju vrši agens, tada je povratni pasiv prikladan i funkcionalan odabir. Povratni pasiv je koristan i ukoliko želimo izraziti da se radi o nekakvom općenitom vršitelju određene radnje, u slučajevima kada se o vršitelju radnje može govoriti u značenju čovjeka ili ljudi općenito:

(85) *Budete mít kupé v susedním voze, který **byl přistaven** v Bělehradě.* 'Imat ćete kupe u susjednom vagonu, koji je bio pripojen u Beogradu.' (Štícha 2011)

(85a) *Vagón **se přistavil** o čtvrté odpoledne a v pět se končilo. Za hodinu jsme ho naložili.* 'Vagon se pripojio u četiri popodne, a u pet se završilo. Za jedan sat smo ga pripremili.' (Štícha 1979)

(86) *Strom **byl přivezen** ze středočeských Soutic, kde však nerostl v lese, ale na soukromém pozemku.* 'Stablo je bilo dovezeno iz srednjočeskog sela Soutice, gdje, međutim, nije raslo u šumi, već na privatnom zemljištu.' (Štícha 2011)

(86a) *To jednou **se přivezl** sud, a když jsme ho postavili pod starými duby, nikdo se neodvážil ho narazit.* 'Jednom se tako dovezla bačva, a kad smo je stavili ispod starih hrastova nitko se nije usudio srušiti je.' (Štícha 1979)

U rečenicama s opisnim pasivom (85 i 86) agens je irelevantan, prebačen u drugi plan, no u rečenicama s povratnim pasivom (85a i 86a) agens je, iako općenit, prisutan i dio je konačnog značenja rečenice.

Razlika između uporabe opisnog pasiva i povratnog pasiva ima i stilsku narav. Povratni pasiv, naročito sa svršenim glagolima, ekspresivniji je i manje književni od opisnog pasiva (upotrijebljenog s oblikom participa na standardnom češkom jeziku). Koristi se u tekstovima koji imaju svojstvo uputstva, tekstovima koji govore kako se što radi.

Budući da u određenim situacijama često postoji mogućnost izbora između opisnog pasiva i povratnog pasiva, ta dva sredstva izražavanja se smatraju svojevrsnom konkurencijom. Iako postoji cijeli niz faktora koji utječu na izbor, oba oblika se koriste sukladno s komunikacijskim ciljem i kontekstom. Da bismo dobili jasniji uvid u njihove različitosti i okolnosti pod kojim ih možemo upotrijebiti slijedi kratak sažetak uporabe opisnog i povratnog pasiva:

- Opisni pasiv koristi se uglavnom od prijelaznih glagola (uz iznimke), manje od neprijelaznih glagola (pogotovo svršenih neprijelaznih (*Tím mu nebylo pomoheno* 'Time mu nije bilo pomognuto', *O tom bylo hodně psáno/napsáno* 'O tome je bilo dosta pisano'), a nikada se ne koristi od bezobjektnih glagola poput *jít* (ići), *jásat* (klicati), *křičet* (kričati) i sl. Povratni pasiv se koristi i od prijelaznih i neprijelaznih glagola, ali i od bezobjektnih nepovratnih glagola koji impliciraju agensa (*Dům se staví* 'Kuća se gradi', *O tom se píše* 'O tome se piše', *Sedělo se dlouho do noci* 'Sjedilo se do dugo u noć', ČSAD 1986, 178.).
- Implicirani agens u osobnom pasivu ne mora nužno biti osoba ni živo biće (*Byl pokousán psem* 'Bio je ubijen od strane psa', *Byl zabit padajícím stromem* 'Bio je ubijen padajućim stablom'). U povratnom pasivu implicirani agens je uvijek samo osoba (*Tahle píseň se zpívala pořád* 'Ta pjesma se stalno pjevala') ili bilo što što se može shvatiti kao osoba (kada se upotrebljava sredstvo personifikacije).
- Kada se povratni pasiv koristi za referiranje na radnju koju obavlja čovjek, instrumentalom se tada izriče sredstvo kojim čovjek tu radnju obavlja, agens ne može biti eksplicitno izrečen (*Buňky se synchronizují jinou metodou* 'Stanice se sinkroniziraju drugom metodom'). U opisnom pasivu agens može biti eksplicitno izrečen.
- Povratnim pasivom se ne izriče stanje ili rezultat, već samo radnja, dinamički proces. Opisni pasiv može imati i značenje radnje (particip od nedovršenih glagola) i značenje stanja (particip od svršenih glagola).

- Povratni pasiv koristi se u tekstovima koji imaju funkciju davanja upute te za izražavanje obveznosti (*Platí se tam vstupné* 'Tamo se plaća ulaz.')
- Povratni pasiv se smatra ekspresivnim, nestandardnim sredstvom izražavanja, pogotovo u primjerima kada se upotrijebi za izbjegavanje izražavanja konkretnog vršitelja radnje, dok se opisni pasiv smatra književnim stilom

5. OSTALE VRSTE DEAGENTIZACIJSKIH KONSTRUKCIJA

5.1 Konstrukcije s glagolom *dostat*

Pod deagentizacijskom konstrukcijom podrazumijevaju se leksičko-sintaktičke konstrukcije koje su semantički i funkcionalni ekvivalenti opisnom pasivu – radi se o konstrukcijama tvorenim od glagola *dostat* (dobiti) i nesklonjivog participia trpnog (primjerice, *dostal jsem slibeno*, *obećano mi je) ili konstrukcijama tvorenim od glagola *dostat* i apstraktne imenice (primjerice, *dostat slib*, dobiti obećanje). Konstrukcije napravljene pomoću glagola *dostat* su prilično česte i uobičajene u češkom jeziku, no u hrvatskom jeziku se nisu ustalile u jednakoj mjeri te se mogu najlakše prevesti koristeći jedan glagol i imenicu ili dativnom vezom (*dostal jsem slibeno* - dobio sam obećanje, obećano mi je, *dobio sam obećano).

Primjeri opsinog pasiva (87) i pasiva konstrukcije *dostat* + particip (88 – 90):

(87) *Bylo nám doporučeno konzultovat situaci s ošetřujícím lékařem.* 'Bilo nam je preporučeno konzultirati se o situaciji s dežurnim liječnikom.' (Štícha 2011)

(88) *Dostali jsme doporučeno konzultovat situaci s ošetřujícím lékařem.* 'Dobili smo preporuku konzultirati se o situaciji s dežurnim liječnikom.' (Štícha 2011)

(89) *Dostali jsme doporučení konzultovat situaci s ošetřujícím lékařem.* 'Dobili smo preporuku konzultirati se o situaciji s dežurnim liječnikom.' (Štícha 2011)

(90) *Dostalo se nám doporučení konzultovat situaci s ošetřujícím lékařem.* 'Dobili smo preporuku konzultirati se o situaciji s dežurnim liječnikom.' (Štícha 2011)

5.1.1 *Dostat* + particip pasivni

Ovaj tip pasiva tvori se isključivo od glagola s dopunom u dativu, dakle, od glagola poput *doporučit* (preporučiti), *nařídít* (narediti), *slíbit* (obećati), *přikázat* (narediti), *vratít* (vratiti), *zaplatit* (někomu něco) (platiti nekome nešto) i sl.

Unutar ovog tipa razlikuju se konstrukcije s nesročnim oblikom participa u srednjem rodu te kongruentne konstrukcije. Kod nekongruentnih konstrukcija se u svakodnevnom standardnom češkom jeziku koristi tek nekolicina glagola, od kojih su neki i sinonimi (*dostat nakázáno, nařizeno, prikázáno*, naređeno; *potvrzeno, přidáno*, potvrđeno; *signalizováno*, signalizirano; *zaplaceno*, plaćeno). Češće se, dakle, koristi tip sa sročnim konstrukcijama, kod kojih se podjednako pojavljuju i kratki i dugi oblici participa. Neki od primjera glagola koji se pojavljuju u nesročnom tipu prema ČNK (Český národní korpus, hrv. Češki nacionalni korpus): *dostat nahlášeno* (naglašeno), *naservírováno/naservírovaný* (servirano), *optimalizován* (optimaliziran), *předinstalovaný* (predinstalirani), *splacenu* (isplaćenu), *svěřeny* (obecane/a), *vráceno* (vraćeno), *vyplacen/u/y/o* (isplaćen/u/e/a/o), *zadáno/zadanou* (zadano/u), *zaplaceno/u/y* (plaćeno/u/e/a) (Štícha 2011, 841.).

Primjeri s kratkim oblikom:

(91) *Pokud má některý z nich přeplatek zdravotního pojistného, **dostanou** jej ihned **vrácen** u přepážky v sídle ZP Metal Alliance.* 'Ukoliko je netko od njih preplatio zdravstveno osiguranje, dobit će višak vraćen na pultu u sjedištu zdravstvenog osiguranja Metal Alliance.' (Štícha 2011)

(92) *Pokud se klientovi něco stane, pak **dostane vyplacenou** pojistnou částku tak, jak je to běžně u normálních pojistek.* 'Ukoliko se klijentu nešto dogodi, dobit će isplaćen dio osiguranja onako kako je to uobičajeno kod normalnog osiguranja.' (Štícha 2011)

(93) *Když jsem **dostal zadáno** téma referátu z francouzštiny a nesměle oznámil, že francouzsky neumím, pan profesor jen suše oznámil: „Tak se to, kolego, naučte!“* 'Kada sam dobio zadanu temu referata iz francuskog i stidljivo objavio da ne znam francuski, profesor je samo suho rekao: „Onda ga, kolega, naučite!“' (Štícha 2011)

Primjeri s dugim oblikom:

(94) *Zákazník tak **dostane nejen tento systém předinstalovaný**, ale celý stroj bude pro SAP R/3 optimalizován.* 'Klient ne samo da će dobiti unaprijed instaliran taj sustav, već će i cijeli stroj biti optimaliziran za SAP R/3.' (Štícha 2011)

(95) *Na střední škole jsem chvílku, ale už jsme **dostali zadanou** práci na téma drogové závislosti. 'U srednjoj školi sam tek trenutak, a već smo dobili zadanu zadaću na temu ovisnosti o drogi.'* (Štícha 2011)

(96) *Intenzita, se kterou jsem to hledání prožíval, se nedá ničím nahradit. Díky tomu jsem ale k umění získal vřelejší vztah než ten, kdo ho teď **dostane naservírovaný** ve škole. 'Intenzitet kojim sam to traženje proživljavao se ne da ničím zamijenti. Zahvaljujući tome sam pak stekao topliji odnos k umjetnosti nego onaj koji ga sada dobije serviranog u školi.'* (Štícha 2011)

5.1.2 *Dostat* + glagolska imenica

Ovakve su konstrukcije u suštini sinonimne s konstrukcijama s glagolom *dostat* i nekongruentnim participom. Izbor između ove dvije opcije može biti proizvoljan, bez značajnije značenjske promjene (Štícha 2011, 842.):

(97) *Podnikatel **dostal doporučení** konzultovat situaci s ošetrujícím lékařem. 'Poduzetnik je dobio preporuku konzultirati se o situaciji s dežurnim liječnikom.'* (Štícha 2011)

(97a) *Podnikatel **dostal doporučeno** konzultovat situaci s ošetrujícím lékařem. 'Poduzetniku je preporučeno konzultirati se o situaciji s dežurnim liječnikom.'* (Štícha 2011)

(98) *Poslanci soc.dem. **dostali doporučení** vládu podpořit. 'Zastupnici soc.dem. su dobili preporuku poduprijeti vladu.'* (Štícha 2011)

(98a) *Poslanci soc.dem. **dostali doporučeno** vládu podpořit. 'Zastupnicima soc.dem. je preporučeno da podupru vladu.'* (Štícha 2011)

U nekim pak slučajevima konstrukcije s imenicom *doporučení* (savjet, prijedlog) mogu dobiti značenje materijalnog, što nije prisutno u konstrukcijama s participom:

(99) *Od ředitelství školy jsem však **nedostal doporučení**. 'Od rukovoditelja škole međutim nisam dobio dopis.'* (Štícha 2011)

U rečenicama s dativnom rekcijom konstrukcije s glagolom *dostat* su najučestaliji, a ujedno i najprikladniji izbor ukoliko želimo napraviti pasivnu rečenicu. U sljedećim trima rečenicama, iako značenjski sinonimnima, upotrijebljeni su opisni pasiv, glagol *dostat* s participom te glagol *dostat* s imenicom. Upotreba pasiva glagola *dostat* i participa je najmanje uobičajena, dok je upotreba opisnog pasiva učestalija:

(100) ***Dostal nabídku*** kandidovat do parlamentu. 'Dobio je ponudu kandidirati se za parlament.' (Štícha 2011)

(100a) ***Bylo mu nabídnuto*** kandidovat do parlamentu. 'Bilo mu je ponuđeno kandidirati se za parlament.' (Štícha 2011)

(100b) ***Dostal nabídnuto*** kandidovat do parlamentu. 'Dobio je ponuđeno kandidirati se za parlament.' (Štícha 2011)

S druge strane, u rečenicama koje imaju rekciju koja nije dativna, izbor može biti ili samo opisni pasiv ili pasiv glagola *dostat* s imenicom:

(101) ***Vědec byl oceněn*** za objev nového enzymu. 'Znanstvenik je bio nagrađen za otkriće novog enzima.' (Štícha 2011)

(101a) ***Vědec dostal ocenění*** za objev nového enzymu. 'Znanstvenik je dobio nagradu za otkriće novog enzima.' (Štícha 2011)

(102) ***Byl tím pověřen Petr***. 'Za to je bio zadužen Petar.' (Štícha 2011)

(102a) ***Dostal k tomu pověření Petr***. 'Za to je dobio zaduženje Petar.' (Štícha 2011)

5.1.3 *Dostat se* + dativ i imenica

Ovakve konstrukcije pripadaju književnom stilu, a koriste se samo s određenim brojem imenica. Može biti zamijenjen opisnim pasivom:

(103) ***Dostalo se mi ujištění***, že chlapci jsou na cestě. 'Dobila sam uvjerenje da su dečki na putovanju.' (Štícha 2011)

(103a) *Byla jsem ujištěna, že chlapci jsou na cestě.* 'Bila sam uvjerena da su dečki na putovanju.'
(Štícha 2011)

(104) *Byl jsem ve svém úmyslu podpořen.* 'Bio sam poduprt u svom naumu.' (Štícha 2011)

(104a) *Dostalo se mi v mém úmyslu podpory.* 'Dobio sam podršku u svom naumu.' (Štícha 2011)

5.2 Rezultativ

Rezultativ je termin koji se odnosi na pasivne konstrukcije sa značenjem stanja (rezultata prijašnje radnje), a koje se tvore od glagola *být* (biti) ili *mít* (imati) s participom trpnim svršenih glagola.

Particip u funkciji atributa ima samo dugi (pridjevski) oblik (*muž přejetý autem* 'muškarac pregažen autom'), dok u predikatnoj funkciji ima kratki (imenski) oblik (*Manžel byl zvolen poslancem* 'Suprug je izabran za izaslanika'). Međutim, participne konstrukcije razlikuju se i značenjski - mogu imati značenje stanja ili značenje radnje, odnosno statičko ili dinamičko značenje:

(105) *Žák je chválen profesorem.* 'Učenik je hvaljen od profesora.' (Štícha 1979)

(106) *Toto křeslo je zhotoveno z bambusu.* 'Ova stolica je napravljena od bambusa.' (ČSAD 1986)

Rečenica (105) izražava radnju, a rečenica (106) stanje, odnosno, ima rezultativno značenje (rezultat neke prijašnje radnje). Iz ova dva primjera može se očitati povezanost između navedene značenjske opreke te glagolskih kategorija vida i vremena. Naime, particip nesvršenih glagola (u svim vremenima) nosi značenje radnje, dok particip svršenih glagola u prezentu nosi značenje stanja. Primjeri u kojima particip nesvršenog glagola označava stanje rijetki su i smatraju se arhaičnima (*být psáno* 'biti pisano', *být souzen* 'biti na kušnji' ...) (Giger 2011, 858.). Značenje radnje particip svršenih glagola može imati onda kada se ne radi o „aktualnom“ sadašnjem vremenu (*Při každém lékařském vyšetření je pacientovi změřen krevní tlak.* 'Prilikom svakog liječničkog pregleda pacijentu je izmjeren krvni tlak.'). U preteritu i futuru particip svršenih glagola može imati oba značenja:

(107) *Poslanec **byl zvolen** naprostou většinou hlasu.* 'Zastupnik je bio izabran apsolutnom većinom.' – radnja (ČSAD 1986)

(108) *Poslanec **je už zvolen**, brzy se ujme funkce.* 'Zastupnik je već izabran, uskoro će preuzeti funkciju.' – stanje (ČSAD 1986)

(109) *Doufám, že **budeš zvolen** naprostou většinou hlasů.* 'Nadam se da ćeš biti izabran apsolutnom većinom.' – radnja (ČSAD 1986)

(110) *Až **budeš zvolen**, dohodneme se na dalším postupu.* 'Kad budeš izabran, dogovorit ćemo se oko daljnjeg tijeka.' – stanje (ČSAD 1986)

Ponekad je u preteritu i futuru teško razlikovati značenje stanja i radnje, na što ukazuje i često miješanje uporabe dugog i kratkog oblika participa (primjerice upotreba dugog oblika za izražavanje stanja u rečenici *Až **budeš zvolený**, dohodneme se* 'Kad budeš izabran, dogovorit ćemo se'). Razlika u uporabi kratkih i dugih oblika participa je i stilske naravi; kratki ili imenski oblik smatra se višim stilom, pa čak i književnim. Značenjska razlika postoji kod pasiva koji izriču stanje (rezultativ) kada konkurira opisnom pasivu koji izriče radnju, a koji se pak u standardnom češkom jeziku izriče samo imenskim oblikom participa (Giger 2011, 859., Karlík 1996, 99.):

(111) *Přestal jsem zcela odpovídat, ticho pouze umocnilo převládající pocit bezúčelnosti a zbytečnosti. Poté **jsem byl zamčen** a poslouchal jsem, jak se totéž děje s fotografem Tylerem.* 'Potpuno sam prestao odgovarati, tišina je samo ojačala prevladavajući osjećaj besciljnosti i uzaludnosti. Potom sam bio zatvoren i slušao sam kako se isto događa i fotografu Tyleru.' (poté jsem byl zamčen = poté me zamkli – ova konstrukcija ima značenje opisnog pasiva jer se izriče dinamički proces, dakle, naglasak je na radnji koja je izvršena na pacijensa) (Giger 2011)

(112) *Chtěla jsem si při odchodu dojít na záchod, ale **byl zamčen** na klíč.* 'Htjela sam na odlasku otići na zahod, ali je bio zaključan.' (záchod byl zamčen – ova konstrukcija ima značenje rezultativa jer se, za razliku od prethodne rečenice, ne izriče dinamička narav same radnje, već završena radnja, odnosno, stanje bez obzira na to tko/što je to stanje uzrokovalo) (Giger 2011)

(113) *Když jsem doběhl k domku, byl zamčený a tys byl pryč.* 'Kada sam dotrčao kući bila je zaključana, a ti nisi bio tu.' (v. primjer 112) (Giger 2011)

Budući da su sami rezultativ zapravo rezultat neke radnje iz prošlosti, mnogi primjeri rezultativa mogu biti izraženi perfektom, primjerice:

1) rezultativ: *Máš už uvařenej ten čaj? Mám, ale eště ho nemám nalitej.* 'Imaš li već skuhan taj čaj? Imam, ali još ga nemam ulivenog.' (Giger 2011)

2) perfekt: *Už jsi ten čaj uvařil? Uvařil, ale ještě jsem ho nenalil.* 'Skuhao si već taj čaj? Jesam, ali još ga nisam ulio.' (Giger 2011)

Ipak, perfekt i rezultativ nisu značenjski (ni stilski) istovjetni; perfektom se naglašava sama radnja, a rezultativom tek kraj te radnje. Rezultativom se implicira svršenost neke radnje i, jače nego perfektom, naglašava aktualnost te svršenosti. Ova razlika između perfekta i rezultativa može se jasno u vidjeti u sljedećim primjerima:

1) rezultativ se ne može koristiti za izražavanje točnog trenutka završetka radnje u rečenicama koje nose oznake vremena:

(114) **Před pěti minutami mám čaj uvařený, Uvařil jsem čaj *a pak ho mám nalitý / Mám čaj uvařen *a pak ho mám nalitý.* (Giger 2011)

2) rezultativ se ne može koristiti u rečenicama koje izražavaju mjesto, izvor ili okolnosti radnje:

(115) **Ten dopis mám napsán, abych Vás varoval, *Tu knihu mám koupenou v Brně, *Ty šaty má ušité moje sestra, ne já, *Film má natočen pod stálou hrozbou zatčení.* (Giger 2011)

Negdje se osim participa trpnih koji završavaju na -n/-t mogu naći i oni sa završetkom na -l. U većini slučajeva radi se o oblicima koji se tradicionalno smatraju pridjevskim oblicima. U nekim slučajevima završetak na -l u participu je jedini izbor (116), u drugim je moguć i particip na -n/-t i na -l (117), dok se u nekim slučajevima particip na -l smatra nestandardnim oblikom (117).

(116) *Konvička na mléko je prasklá/prasknutá, ale nevadí.* 'Vrč za mlijeko je puknut, ali nema veze.' (Giger 2011)

(117) *Košili měla nasáklou/nasáknutou krví.* 'Imala je košulju natopljenu krvlju.' (Giger 2011)

(118) *V posteli se bála, že si hnu žlučником, který údajně mám vyřízlý (...). Ten člověk, co jsem ho znal, měl páteř rozštíplou jak banán.* 'U krevetu se bojala da ću pomaknuti žučni mjehur koji mi je,navodno,isječen. Onaj čovjek kojeg sam znao imao je kralješnicu prepolovljenu kao banana.' (Giger 2011)

Rezultativ se pojavljuje u svim glagolskim kategorijama, i u sva tri vremena. Rijetko se pojavljuje u imperativu, što je i očekivano budući da imperativ isključivo izriče radnju, a ne stanje. Ipak, možemo navesti par primjera poput sljedećih:

(119) *Před svatbou měj oči otevřeny, po svatbě je napůl přivři.* 'Prije vjenčanja imaj oči otvorene, nakon vjenčanja ih napola pritvori.' (Giger 2011)

(120) *Bud' připravená na všechno.* 'Budi pripremljena na sve.' (Giger 2011)

Također se rijetko pojavljuje i s glagolskim prilogom. Radi se o izrazito književnom stilu:

(121) *Nemluvila, tvář majíc zahalenu šátečkem.* 'Nije govorila, imajući lice pokriveno maramom.' (Giger 2011)

(122) (...) *a výbava majíci odslouženu desítku let je spíše pravidlem než výjimkou.* '(...) a oprema, koja ima odsluženo deset godina, je prije pravilo nego iznimka.' (Giger 2011)

S obzirom na značenja rezultativa, Markus Giger dijeli rezultativne konstrukcije na subjektne, objektne i posesivne (Giger 2011, 863.). Ovakva podjela temelji se na različitim značenjskim skupinama glagola te na predmetu radnje glagola. Giger također svrstava rezultativne konstrukcije s glagolom *mít* pod posesivne rezultative, dok rezultativne konstrukcije s glagolom *být* svrstava ili pod subjektne ili pod objektne.

Subjektivi rezultativi tvore se od neprijelaznih glagola koji izriču određenu promjenu u kojoj se mogu vidjeti rezultati izraženi ovim tipom rezultativa.

Objektni rezultativi se, za razliku od subjektivnih, tvore od prijelaznih glagola. Na formalnoj razini su u mnogo slučajeva istovjetni s opisnim pasivom.

Posesivni rezultativi se, kao i objektni, tvore od prijelaznih glagola, no u usporedbi s objektnim rezultativima, vežu se samo s ograničenim brojem značenjskih skupina glagola zbog prisutnosti posesora na kojeg se radnja glagola odnosi. Posesivni rezultativi tvore se jedino u slučajevima kada je rezultat određene radnje na neki način relevantan za posesora.

Redoslijed riječi u rečenicama s rezultativom je slobodan, što znači da subjekt (ukoliko je izrečen), objekt te glagol s rezultativnom konstrukcijom mogu biti poredani po želji. Kod posesivnih rezultativa u konstrukciji s objektom u obliku infinitiva, proizvoljnost redoslijeda riječi je ograničena. U ovakvim konstrukcijama je veza između glagola *mít* (imati) i participa neodjeljiva:

(123) *Správcové domů měli nařízeno zamknout domy kolem Staroměstského náměstí, (...)* 'Kućepaziteljima je bilo naređeno zaključati kuće oko Staroměstskog trga (...)' (Giger 2011)

(123a) **Správcové domů měli zamknout domy kolem Staroměstského náměstí nařízeno.* (Giger 2011)

(124) *Moderátoři měli zakázáno loučit se s posloucháči, (...)* 'Moderatorima je bilo zabranjeno pozdravljati se sa slušateljima, (...)' (Giger 2011)

(124a) ?*Moderátoři měli loučit se s posloucháči zakázáno.* (Giger 2011)

(125) *Učitelé už nemají přikázáno, že například 12. května budou v českém jazyce učit to či ono (...)* 'Učiteljima više nije naređeno da će, primjerice, 12. svibnja, na češkom jeziku poučavati o ovome ili onome (...)' (Giger 2011)

(125a) ?*Učitelé už nemají, že například 12. května budou v českém jazyce učit to či ono, přikázáno.* (Giger 2011)

(126) (...) *uklízečka měla nařízeno, aby se ničeho nedotýkala.* '(...) čistačici je bilo naređeno da ništa ne dira.' (Giger 2011)

(126a) ?Uklízečka **měla, aby se ničeho nedotýkala, nařízeno.** (Giger 2011)

U nastavku su predstavljene značenjske skupine glagola prema kojim Giger dijeli subjektne, objektne te posesivne glagole.

5.2.1 Subjektivi rezultativi

U subjektivne rezultative, prema Gigeru, spadaju glagoli koji izriču određenu promjenu u kojoj se mogu vidjeti rezultati izraženi subjektivnim rezultativom, kao na primjer glagoli *oněmět* (onijemiti), *opuchnout* (nateći), *oslepnout* (oslijepiti), *prosáknout (něčím)* (procuriti), *zblednout* (probljediti), *zčernat* (pocrnjeti), *zčervenat* (pocrvenjeti), *zduřet* (oteći), *zhloupnout* (ogljupiti), *zblbnout* (zagljupljati), *zhubnout* (smršaviti), *zmrznout* (zalediti), *ztuhnout* (stvrdnuti), *ztvrdnout* (stvrdnuti), *zvadnout* (uvenuti).

(127) *To, co je ztvrdlé, je již neměnné a neohebné.* 'Ono što je stvrđnuto već je nepromjenjivo i nesavijljivo.' (Giger 2011)

Subjektivi rezultativi rjeđe se tvore od glagola koji izriču promjenu položaja poput glagola *vypadnout* (ispasti), *zapadnout* (upasti) i sl. ili nekakvu drugu pomjenu:

(128) *Rybka byla zapadlá až dole na skle.* 'Ribica je bila potonuta skroz na dno stakla.' (Giger 2011)

(129) *Stavení za ní je ale vyhořelé téměř do základů.* 'Kuća je nakon nje, međutim, izgorena skoro do temelja.' (Giger 2011)

Često su glagoli od kojih se prave subjektivni rezultativi povratni glagoli: *najíst se* (najesti se), *odhodlat se* (odlučiti se), *odpočinout si* (odmoriti se), *rozkročit se* (raskoračiti se), *vyspat se* (naspavati se), *vyběhat se* (umoriti se), *zamilovat se* (zaljubiti se), *zpotit se* (oznojiti se) koji pak mogu biti izvedeni od prijelaznih glagola (*pokazit se – pokazit*, *pokvariti se – pokvariti*, *učesat se – učesat*, *počešljati se – počesljati*, *schovat se – schovat*, *sakriti se – sakriti*, *rozbít se – rozbít*, *razbiti se – razbiti*). U takvim slučajevima ne mogu se razlikovati od objektivnih rezultativa ukoliko nije poznat kontekst:

(130) *Švagr je vyspalý – Švagr se vyspal* 'Šogor je naspavan – Šogor se naspavao' (Giger 2011)

(131) *Okna se tu a tam rozbila*. 'Prozori su se tu i tamo razbila.' (Giger 2011)

prethodna radnja: a) *Okna byla tu a tam rozbitá*. 'Prozori su tu i tamo bili razbijeni.' (Giger 2011)

b) *Okna tu a tam někdo rozbil*. 'Prozore je tu a tamo netko razbio.' (Giger 2011)

Subjektivi rezultativi u češkom jeziku nisu česti.

5.2.2 Objektivi rezultativi

Glagoli od kojih se prave objektivi rezultativi najčešće imaju značenje uništavanja ili pravljenja čega, poput glagola *nakreslit* (nacrtati), *napéci* (napeći), *napsat* (napisati), *popálit* (opeći), *překonat* (svladati), *přerušit* (prekinuti), *připravít* (pripremiti), *rozebrat* (razmontirati), *spáchat* (skriviti), *učinit* (učiniti), *udělat* (napraviti), *uchránit* (obraniti), *vybudovat* (sagraditi), *vymalovat* (obojati), *vymyslet* (izmisliti), *vypálit* (spaliti), *vypočítat* (izračunati), *vystavět* (izgraditi), *vyšívat* (šivati), *zachránit* (obraniti), *zajistit* (osigurati), *zavést* (uvesti), *zhasit* (ugasiti), *zničit* (uništiti), *ztratit* (izgubiti):

(132) *Na obrazech jsou nakreslené situace z běžného života*. 'Na slikama su nacrtane situacije iz svakidašnjeg života.' (Giger 2011)

(133) *Rusko obnovilo oficiální styky se Severoatlantickou aliancí. Ty byly přerušené na čtyři měsíce kvůli válce o Kosovo*. 'Rusija je obnovila službene veze sa Sjeveroatlantskim savezom. Bile su prekinute na četiri mjeseca zbog rata za Kosovo.' (Giger 2011)

Sljedeća značenjska skupina glagola od kojih se tvore objektivi rezultativi odnosi se na kretnje i položaj predmeta ili čovjeka, poput *dovést* (dovesti), *nacpat* (natrpati), *naházet* (nabacati), *narovnat* (izravnati), *obklopit* (opkoliti), *odložit* (odložiti), *podložit* (podmetnuti), *poházet* (prosipati), *pohodit* (prosuti), *pochovat* u značenju *pohřbít* (pokopati), *položít* (staviti), *postavit* (postaviti), *propojit* (spojiti), *přeházet* (prebacivati), *přibít* (prikucati), *přilepit* (nalijepiti), *rozložit* (rastvoriti), *roztrousit* (rasuti), *schovat* (spremiti), *sepnout* (zavezati), *složít* (sastaviti), *spustit* (spustiti), *srovnat* (izravnati), *uchystat* (pripremiti), *uložit* (pohraniti), *urovnat* (sravnati),

vložit (umetnuti), *vsadit* (uložiti), *vtáhnout* (izvući), *vylít* (izliti), *vytrhat* (istrgnuti), *vyřadit* (pospremiti), *vyříznout* (otkinuti), *vysadit* (izvaditi), *vyvěsit* (objesiti), *vystavit* (izložiti), *zalít* (zaliti), *zašít* (zašiti) itd.

(134) *Matka později odešla do Rakouska a odtud do Ameriky, kde je i pochovaná.* 'Majka je kasnije otišla u Austriju, a odatle u Ameriku, gdje je i pokopana.' (Giger 2011)

(135) *Na výloze je přilepená vyhláška.* 'Na izlogu je nalijepljena obavijest.' (Giger 2011)

Dalje, objektnim rezultativima se izriču rezultati nastali kao posljedica radnji koje se odnose na čovjekovo tijelo i psihi, poput glagola *nakazit* (zaraziti), *naladit* (oraspoločiti), *obrátit* (okrenuti), *odpustit* (oprostiti), *otřást* (oslabiti), *ovázat* (omotati), *potlouci* (razbiti), *přelámat* (slomiti), *poučit* (podučiti), *připoutat* (zavezati), *rozhněvat* (naljutiti), *upoutat* (zavezati), *urazit* (uvrijediti), *utišit* (umiriti), *zamořit* (zagaditi), *zaskočit* (zaskočiti), *zděsit* (uplašiti), *zmást* (zbuniti), *znetvořit* (unakaziti):

(136) *Virem HIV je podle WHO nakaženo nejméně 10 – 12 miliónu osob.* 'HIV virusom je, prema WHO, zaraženo najmanje 10 – 12 milijuna osoba.' (Giger 2011)

(137) *Policie uvedla, že nahé tělo muže ve věku 17 až 25 let bylo ovázané lanem.* 'Policija je navela da je golo tijelo muškarca u dobi između 17 i 25 godina bilo zavezano konopcem.' (Giger 2011)

Objektni rezultativi koriste se i za izricanje rezultata raznih društvenih i komunikacijskih činova, primjerice, glagoli *cyhtit* (uhvatiti), *koupit* (kupiti), *odsoudit* (osuditi), *odvést* (odvesti), *opustit* (ostaviti), *podřídít* (podrediti), *prohrát* (izgubiti), *popřát* (poželjeti), *porazit* (poraziti), *propustit* (otpustiti), *předurčit* (predodrediti), *předvolat* (sazvati), *spasit* (spasiti), *určit* (odrediti), *usoudit* (zaključiti), *vydat* (izdati), *vyhnat* (istjerati), *vyhrát* (dobiti), *zajmout* (zarobiti), *zaměstnat* (zaposliti), *zaplatit* (platiti), *zatrátit* (osuditi), *zotročít* (porobiti), *zvolit* (izabrati); *dohodnout* (dogovoriti), *doložit* (potvrditi), *dovolit* (dozvoliti), *informovat* (informirati), *povolit* (dozvoliti), *prokázat* (dokazati), *předepsát* (propisati), *přikázat* (narediti), *rozhodnout* (odlučiti), *rozřešit* (riješiti), *umluvit* (nagovoriti), *vypsat* (napisati), *vyřešit* (riješiti), *zakázat* (zabraniti):

(138) *Tento úřad je **podřízený** okresnímu úřadu v Mostě.* 'Ovaj ured je podređen okružnom uredu u Mostu.' (Giger 2011)

(139) *Dokud zákazníka dobře neznáme, expedujeme jen co je **zaplaceno**.* 'Dok god ne znamo dobro klijenta, šaljemo samo ono što je plaćeno.' (Giger 2011)

(140) *V Norsku je **povoleno** volné táboření.* 'U Norveškoj je dozvoljeno slobodno kampiranje.' (Giger 2011)

(141) *Pro všechny železobetonové konstrukce je **předepsán** beton 8 20 a ocel 10425.* 'Za sve konstrukcije od betona i željeza propisan je beton 8 20 i čelik 10425.' (Giger 2011)

Također, objektni rezultativi se često odnose na nastavljanje ili završavanje određene radnje, primjerice, glagoli *dokonat* (dovršiti), *dokončit* (dovršiti), *dopít* (popiti), *odbyít* (odbiti), *prodloužit* (produžiti), *ukončit* (svršiti), *sečíst* (pročitati), *vypořádat si* (dogovoriti), *vyřídít* (urediti):

(142) *Věž je **dokončena**, schodiště čeká na opravu a v zámeckém parku je zapotřebí porazit ztrouchnivělý strom.* 'Toranj je dovršen, stubište čeka na popravak, a u parku dvorca treba srušiti gnjilo stablo.' (Giger 2011)

(143) *Zanechala jen na záznamníku své jméno a číslo s žádosti o zavolání, jakmile to bude možné. Tím **byl** úkol prozatím **vyřízen**.* 'Samo je na sekretarici ostavila svoje ime i broj s molbom da ju se nazove čim bude moguće. Tako je zadatak za sada sređen.' (Giger 2011)

Glagoli koji se odnose na momentalnu radnju, poput glagola *bodnout* (bocnuti), *kopnout* (udariti), *hoditi* (baciti), obično ne služe za tvorbu objektnih rezultativa. Ukoliko želimo upotrijebiti glagole navedenog značenja potrebno je uvesti kontekst (primjerice navesti konkretno mjesto na kojem se radnja dogodila). Učestalost objektnih rezultativa tvorenih od ovakvih glagola je niska, a od pojedinih glagola se objektni rezultativi uopće ne tvore (*píchnout* 'upiknuti', *štípnout* 'štípnuti', *uděřit* 'udariti', itd.):

(144) *Sanitka ho přivezla s tím, že má nějaké tržné rány na hlavě, a že je **bodnutý** do hrudníku.* 'Hitna pomoć ga je dovezla pošto je imao neke otvorene rane na glavi i bio uboden u prsa.' (Giger 2011)

(145) *Obálka ležela na podlaze u její židle a dopis sám **byl schumlaný a hozený** do krbu.* 'Kovrta je stajala na podu pokraj njezine stolice, a samo pismo je bilo zgužvano i bačeno u kamin.' (Giger 2011)

5.2.3 Posesivni rezultativi

Tipična, a ujedno i najučestalija, značenjska skupina glagola od kojih se tvore posesivni rezultativi je skupina glagola kojima se izriče stanje dijela tijela ili odjavnog predmeta u odnosu na posesora:

(146) *Jeho nejlepší hráč Marc Rosset **má poraněné** pravé zápěstí.* 'Njegov najbolji igrač, Marc Rosset, ima povrijeđen desni ručni zglob.' (Giger 2011)

(147) *Uniformu **měl bezvadně vyžehlenou.*** 'Uniforma mu je bila besprijekorno izgláčana.' (Giger 2011)

(148) *Naběhlá noha zatím nesplaskla a jedno pravé žebro **měl zlomené.*** 'Natečena noga još mu nije splasla, a jedno desno rebro mu je bilo slomljeno.' (Giger 2011)

Posesivni rezultativi također izriču značenje uništavanja ili pravljenja (149, 150) te značenje položaja predmeta ili čovjeka (151, 152):

(149) *Napsal dopis a byl rád, že ho **má napsaný.*** 'Napisao je pismo i bio je sretan što je napisano.' (Giger 2011)

(150) *Soustavu stavových rovnic upravíme na tvar, pro který **máme udělán** program pro počítač.* 'Sustav jednadžbi stanja ćemo podesiti na oblik za kojeg imamo napravljen program u kompjutoru.' (Giger 2011)

(151) *Na zábradlí **mám položenou** černou starou kabelku.* 'Na ogradi mi je položena crna, stara torba.' (Giger 2011)

(152) *Vyplívla krev do hedvabného kapesníku, v němž **měla zabalenou** zlatou krabičku.* 'Pljunula je krv u svileni rupčić u kojem je imala zamotanu zlatnu kutijicu.' (Giger 2011)

Učestala značenjska skupina glagola od kojih se tvore posesivni rezultativi je i skupina glagola koji imaju značenje raznih društvenih i komunikacijskih aktova, poput glagola *koupit* (kupiti), *najmout* (unajmiti), *našetřit* (uštedjeti), *(za)platit* (platiti), *přidat* (dati povišicu), *prodat* (prodati), *půjčit* (posuditi); *dohodnout* (dogovoriti), *domluvit* (dogovoriti), *dovolit* (dozvoliti), *hlásit* (poručiti), *nahlásit* (zabilježiti), *nařídít* (narediti), *objednat* (naručiti), *ověřit* (ovjeriti), *popsat* (opisati), *potvrdit* (potvrditi), *slibit* (obećati) itd.:

(153) *Pokud u nás absolvent zůstane i po zapracování, má přidáno.* 'Ukoliko absolvent kod nas ostane i nakon staža, dobit će povišicu.' (Giger 2011)

(154) *A jenom my máme dovoleno mluvit s vašimi lidmi. Jasně?* 'I jedino je nama dopušteno govoriti s vašim ljudima. Jasno?' (Giger 2011)

(155) *Letos jsme neměli nahlášen ani jeden případ.* 'Ove godine nismo imali zabilježen niti jedan slučaj.' (Giger 2011)

Posesivni rezultativi prave se i od glagola koji imaju značenje mentalnih procesa, poput glagola *nacvičit* (uvježbati), *nalézt* (naći), *naučit* (nučiti), *odhadnout* (odgonetnuti), *promyslet* (promisliti), *prostudovat* (proučiti), *přečíst* (pročitati), *rozmyslet* (razmisliti), *vybrat* (izabrati), *zachytit* (uhvatiti), *zaznamenat* (zabilježiti), *zjistit* (odrediti), *zmapovat* (unijeti na kartu) itd.

(156) *Svou roli měl naučenou, ale nervózní byl jako nikdy.* 'Imao je naučenu svoju ulogu, ali je bio nervozan kao nikad.' (Giger 2011)

(157) *Když jsem se vrátil ze školy, měl už všechno promyšlené.* 'Kada sam se vratio iz škole, imao je već sve smišljeno.' (Giger 2011)

(158) *Máme zjištěno, že byl v Praze.* 'Imamo potvrđeno da je bio u Pragu.' (Giger 2011)

Također se može upotrijebiti i s glagolima poput *dokončit* (dovršiti), *vyčerpát* (iskoristiti, potrošiti), *zahájit* (započeti, pokrenuti) u značenju početka ili kraja određene radnje, ali i s ostalim glagolima istog značenja složenim pomoću prefikasa *od* i *do*:

(159) *Z 95 procent máme dokončenu plynofikaci, ze 60 procent zavedený vodovod.* 'Imamo 95 posto dovršenu plinifikaciju, 60 posto proveden vodovod.' (Giger 2011)

(160) *Waldemar má dobudováno* – nový dům už byl zkolaudován. 'Waldemar je dovršio gradnju – novu kuću je već obišla građevinska inspekcija.' (Giger 2011)

(161) *Je mi 51 let, mám odpracováno 26 let, děti nemám.* 'Imam 51 godinu, 26 godina radnog staža, djece nemam.' (Giger 2011)

(162) *Mladí dychtiví politici a političky se tlačí na místa politiků, kteří už mají odslouženo.* 'Mladi, nadobudni političari i političarke se guraju na mjesta političara kojima je već odzvonjeno.' (Giger 2011)

5.3 Implicitni deagentiv

Implicitni deagentiv je sredstvo deagentizacije koje ima oblik trećeg lica množine. U rečenicama s implicitnim deagentivom radi se o generaliziranom subjektu kao vršitelju radnje:

(163) *Psalí o tom v novinách.* 'Pisali su o tome u novinama.' (Štícha 2011)

(164) *Mluvili o tom v televizi.* 'Govorili su o tome na televiziji.' (Štícha 2011)

Deagentizacija implicitnim deagentivom je u češkom jeziku ograničena samo na određene glagole te se samim time ne upotrebljava često. Implicitni deagentiv nije stilski ograničen; može biti upotrijebljen u beletrističkim i u publicističkim tekstovima, u pisanom ili u govornom jeziku. Ipak, pretpostavka je da ga se manje koristi u stručnoj literaturi nego u, primjerice, beletristici ili u govornom jeziku. U beletristici se može pojaviti kao glavni izbor sredstva deagentizacije zbog različitih autorovih ciljeva ili željenog stila. U publicističkim tekstovima se implicitni deagentiv pojavljuje najčešće u prijevodima s njemačkog i naročito ruskog jezika zbog razmjerno česte uporabe implicitnog deagentiva kao sredstva deagentizacije u navedena dva jezika:

(165) *Z lokomotivy několikrát krátce (...) zapískali a něco zakřičeli.* 'Iz lokomotive su nekoliko puta kratko zazviždali i nešto viknuli.' (B. Pasternak) (Štícha 2011)

(166) *Mám dojem, že po celý život trpěl tím, že od něho očekávali něco, co nemohl dokázat.*
'Imam dojam da je cijeli život patio zbog toga što su od njega očekivali nešto što on nije mogao ostvariti.' (H. Böll) (Štícha 2011)

(167) *Dělníkům tmavé obleky zřejmě půjčili.* 'Radnicima su tamna odijela očito posudili.' (H. Böll)
(Štícha 2011)

6. ZAKLJUČAK

U ovom diplomskom radu predstavljene su osnovne karakteristike i funkcije pasiva kao dijela jedne od glagolskih kategorija u češkom jeziku. Iako češka lingvistika nije s posebnim naglaskom pridavala pozornost pasivu, smatram kako je korisno dobiti barem generalni uvid u pasiv kao jedno od sredstava izražavanja u češkom jeziku, mogućnost uporabe u svrhu različitih funkcionalnih stilova te također za eventualnu usporedbu uporabe pasiva u hrvatskom i češkom jeziku.

Od značajnijih imena češke lingvistike koja su se bavila pasivom treba prije svega spomenuti Bohuslava Havránka koji je prvi pristupio temi pasiva kao jednom od dva glagolska roda i to u njegovom opširnom djelu u dva sveska *Genera verbi v slovanských jazycích*, dijakronijski uspoređujući istovremeno uporabu pasiva u svim slavenskim jezicima. Zatim su tu imena poput Václava Ertla, Františka Kopečnog, Františka Daneša, Františka Štíche, Miroslava Grepla, Petra Karlíka te mnogih drugih.

Kategorija glagolskog stanja predstavlja neodvojivu vezu između morfološke, sintaktičke, semantičke i pragmatičke razine jezika. Promjena aktivnog stanja glagola u pasivno stanje tipičan je primjer promjene dijateze glagola čime dolazi do pomicanja odnosa između participanata semantičke razine rečenice i sintaktičkih uloga koje im odgovaraju, ali i cijele sintakse rečenice. Time dolazimo do pojma hijerarhijskog spuštanja ili podizanja aktanata rečenice, prije svega agensa. Dakle, promjenom u morfologiji glagola dolazi do sintaktičkih promjena među participantima rečenične situacije, a samim time i do semantičke promjene.

Budući da postoji cijeli niz različitih sredstava deagentizacije, možemo govoriti o više različitih deagentizacijskih rečeničnih konstrukcija kojima se izražava pasivno značenje rečenice. U ovom diplomskom radu opisane su one najčešće u češkom jeziku, a to su prije svega opisni i povratni pasiv. Opisni pasiv je složeni glagolski oblik koji se tvori od bilo kojeg oblika pomoćnog glagola *být* (biti) i participa trpnog. Glagoli od kojih se tvori opisni pasiv su prije svega prijelazni glagoli te u manjoj mjeri neprijelazni glagoli.

Kod povratnog pasiva potrebno je najprije precizno razdijeliti funkcije slobodnog morfema se prije nego počnemo govoriti o pasivnom značenju. O pasivnom značenju povratnog

oblika glagola govori se samo ukoliko se radi o prijelaznim glagolima, kada pacijens može u pasivnoj rečenici prijeći u gramatički subjekt, dok u ostalim slučajevima govorimo o neosobnom povratnom pasivu aktivnog značenja.

S obzirom da je svrha ovog diplomskog rada bila opisati uporabu pasiva u *suvremenom češkom jeziku*, nije pridavana pozornost samoj usporedbi uporabe pasiva u hrvatskom i češkom jeziku iako zasigurno postoji širok prostor i za tu temu.

7. LITERATURA

Anderš, Josef. 1994. Strukturněsémantické typy deagentních vět (K srovnávacímu studiu ukrajinské a české jednoduché věty). *Slovo a slovesnost* 55 (3), 178-184.

Barić, Eugenija (ur.). 1997. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.

Československá akademie věd, Ústav pro jazyk český. 1986. *Mluvnice češtiny (2) Tvarosloví*. Praha: Academia.

Československá akademie věd, Ústav pro jazyk český. 1987. *Mluvnice češtiny (3) Skladba*. Praha: Academia.

Daneš, František. 1968. Dostal jsem přidáno a podobné pasívní konstrukce I. *Naše řeč* 51 (5), 269-290.

Daneš, František. 1968. Dostal jsem přidáno a podobné pasívní konstrukce II. *Naše řeč* 51 (5).

Daneš, František. 1977. K otázce větných členů. *Slovo a slovesnost* 38 (4), 281-288.

Giger, Markus. 2011. Rezultativum. U: František Štícha. *Kapitoly z české gramatiky*. Praha: Academia. 858-882.

Grepl, Miroslav i Petr Karlík. 1998. *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia.

Havránek, Bohuslav. 1937. *Genera verbi v slovanských jazycích II*. Praha: Nákladem Královské české společnosti nauk.

Karlík, Petr. 1996. Základní funkce deagentizace a dekauzativizace. *Sborník prací filozofické fakulty Brněnské univerzity A* 44, 97-103.

Mrázek, Roman. 1976. Problematika tzv. hierarchizace propozice. *Slovo a slovesnost* 37 (2), 86-97.

Mrázek, Roman. 1988. Reflexivita a sémantika reciprocit v nynější češtině. *Sborník prací filozofické fakulty Brněnské univerzity A* 36, 67-72.

Ribarova, Zdenka. 1977. *Pregled češke gramatike s vježbama*. Zagreb: Filozofski fakultet.

Štícha, František. 1975. K problematice významu slovesných reflexivních forem fakultativních. *Naše řeč* 58 (3), 127-132.

Štícha, František. 1981. K syntakticko-sémantické konkurenci aktivních, participiálních a reflexivních konstrukcí. *Slovo a slovesnost* 42 (3), 183-192.

Štícha, František. 1979. K užívání a významu dvojí formy trpného rodu v současné spisovné češtině. *Naše řeč* 62 (2), 57-71.

Štícha, František. 1990. K užívání opisného pasíva v současné češtině. *Naše řeč* 73 (2), 63-73.

Štícha, František. 1980. Konkurence krátkých a dlouhých variant participiálních tvarů v přísudku. *Naše řeč* 63 (1), 1-14.

Štícha, František. 2011. Pasivum, reflexivní deagentiv a implicitní deagentiv. U: František Štícha. *Kapitoly z české gramatiky*. Praha: Academia. 811-856.

Štícha, František. 1984. *Utváření a hierarchizace struktury větného znaku*. Praha: Univerzita Karlova.

Sažetak:

U ovom diplomskom radu pristupili smo pasivnom glagolskom stanju u češkom jeziku sa morfosintaktičke i semantičke strane. Nakon kraćeg uvoda opisali smo glavne karakteristike gramatičke kategorije glagolskog stanja, a zatim smo se usredotočili na dvije osnovne vrste pasiva u češkom jeziku (opisni i povratni pasiv), što je ujedno i glavna okosnica ovog rada. Opisali smo njihove morfosintaktičke karakteristike, a zatim uporabu i značenja. U posljednjem poglavlju opisali smo neke od ostalih vrsta pasivnih konstrukcija. Radi se o konstrukcijama koje se mogu smatrati deagentizacijskim samo u širem shvaćanju pojma deagentizacije te se kao takve smatraju perifernim.

Anotace:

Tato diplomová práce se zabývá užitím pasivního slovesného rodu v českém jazyce. Popsali jsme nejdříve hlavní charakteristiky kategorie slovesného rodu, a potom jsme se soustředili na dvě základní typy pasiva v českém jazyce podle české mluvnice - opisné pasivum a zvrtné pasivum. Vysvětlili jsme se ty dva typy pasiva z morfologické, syntaktické a sémantické strany. Také jsme se krátce zabývali dalšími konstrukcemi, jenž se poněkud řadí do konstrukcí deagentních, což ale nebylo hlavním fokusem této diplomové práce.

Abstract:

In this thesis we focused on the use of passive voice in czech language from both morphosyntactic and semantic perspectives. Firstly we gave a general view to the grammatical category of voice and then we focused on two main "types" of passive voice in czech language - passive voice made of auxiliary verb *to be* and participle of the main verb (*opisné pasivum*) and passive voice made of reflexive verbs (*zvrtné pasivum*). We described their morphosyntactic characteristics and after that their use and meanings. Lastly, we briefly discussed the other forms of passive voice clauses, some of which can only be considered passive in a wider sense of the meaning of passive voice.